

**Publication is financed by
the European Commission and the Council of Europe
Joint Programme**

**Հրատարակությունն իրականացվում է Եվրոպական
հանձնաժողովի և Եվրոպայի խորհրդի համատեղ ծրագրի
աջակցությամբ:**

This brochure has been published with the financial support of the European Union and the Council of Europe Joint Programme "Combating ill-treatment and impunity".

**Justice Reform and Police Division
Legal and Human Rights Capacity Building Department
Directorate of Co-operation
Directorate General of Human Rights and Legal Affairs
Council of Europe
F-67075 Strasbourg Cedex**

The opinions expressed in this publication are those of the author and do not engage the responsibility of the European Union or the Council of Europe, or the institutions the author works for. They should not be regarded as placing upon the legal instruments mentioned in it any official interpretation capable of binding the governments of member States, the European Union's or the Council of Europe's statutory organs, or any organ set up by virtue of the European Convention on Human Rights.

Գրքույկը հրատարակվում է Եվրոպական հանձնաժողովի և Եվրոպայի խորհրդի «Վատ վերաբերմունքի և անպատժելիության դեմ պայքարի» համատեղ ծրագրի ֆինանսական միջոցներով:

Դատական բարեփոխումների և Ոստիկանության բաժին
իրավական և մարդու իրավունքների զարգացման
ծրագրերի վարչություն
Համագործակցության տնօրինություն
Մարդու իրավունքների և իրավական հարցերի
գլխավոր տնօրինություն
Եվրոպայի խորհուրդ
F-67075 Strasbourg Cedex

Editor: Davit AVETISYAN

President of the Criminal Chamber
of the Cassation Court of the Republic of Armenia,
Lawyer emeritus, doctor of law, professor

Author: Vahe YENGIBARYAN

Executive Director of the Association
of Judges of the Republic of Armenia,
Professor of YSU Law Faculty, PhD in Law

Խմբագիր՝ ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական
պալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան, իրավագիտության
թեկնածու, դոցենտ

Հեղինակ՝ ՎԱՀԵ ԵՆԳԻԲԱՐՅԱՆ

ՀՀ դատավորների միության գործադիր տնօրեն,
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի դոցենտ,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ

Սույն աշխատանքի էլեկտրոնային տարբերակը կարող եք ձեռք
բերել՝ այցելելով ՀՀ դատավորների միության ինտերնետային
կայքէջ հետևյալ հասցեներով՝

www.datavor.am

www.judge.am

ASSOCIATION OF JUDGES OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

VAHE YENGIBARYAN

COMBATING ILL-TREATMENT AND IMPUNITY AND THE JUDICIAL PRACTICE OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

Yerevan
«Antares»
2010

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԴԱՏԱԿՈՐՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ

ՎԱՅԵ ԵՆԳԻԲԱՐՅԱՆ

**ՎԱՏ ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՆՔԻ ՈՒ ԱՆՊԱՏԺԵԼԻՈՒԹՅԱՆ
ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐԸ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱՆ**

Երևան
«Ամտարես»
2010

ՀՏԴ 341.231.14
ԳՄԴ 67.91
Ե 472

Տպագրվում է
ՀՀ դատավորների միության խորհրդի որոշմամբ

Ենգիբարյան Վահե

Ե 472 Վատ վերաբերմունքի ու անպատժելիության դեմ պայքարը և
Հայաստանի Հանրապետության դատական պրակտիկան.-
Եր.: Անտարես, 2010.- 72 էջ:

Սույն գրքույկի նպատակն է աջակցել դատավորներին, դատա-
խազներին, փաստաբաններին, ինչպես նաև իրավակիրառ գործու-
նեություն իրականացնող մյուս մարմիններին ու կազմակերպություն-
ներին ծանոթանալու վատ վերաբերմունքի և անպատժելիության դեմ
պայքարի հիմնախնդիրներին և դրա վերաբերյալ ՀՀ դատական
պրակտիկային:

Այն կարող է նպաստել նշված բնագավառում ներպետական դա-
տարանների իրավակիրառ պրակտիկայի բարելավմանը:

ՀՏԴ 341.231.14
ԳՄԴ 67.91

ISBN 978–9939–51–178–8

- © ՀՀ դատավորների միություն, 2010թ.
- © Ավետիսյան Դավիթ, 2010թ.
- © Ենգիբարյան Վահե, 2010թ.

Խոշտանգումների վերաբերյալ հարուցված քրեական գործերը և այս ոլորտում ՀՀ դատական պրակտիկան

«Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) 3-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

Անմարդկային վերաբերմունքը Կոնվենցիայի իմաստով մեկնաբանվում է որպես վերաբերմունք, որն այնպիսի ուժեղ ֆիզիկական ու բարոյական տառապանքներ է պատճառում, որոնց արդյունքում մարդու մոտ, ի թիվս այլոց, կարող են առաջանալ լուրջ հոգեկան խանգարումներ:

Նվաստացնող է համարվում այն վերաբերմունքը, որը կարող է մարդու մոտ վախի, ճնշվածության և թերարժեքության զգացում առաջացնել, վիրավորել ու ստորացնել նրան, ինչպես նաև, հնարավոր է, կոտրել նրա ֆիզիկական ու բարոյական դիմադրությունը:

Խոշտանգման հասկացությունը Կոնվենցիայի իմաստով թեև կապված է անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի հասկացության հետ, սակայն վերջինից տարբերվում է պատճառվող տառապանքների ինտենսիվությամբ:

Խոշտանգում վերտառությամբ հանցակազմ նախատեսված է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 119-րդ հոդվածով, համաձայն որի՝ խոշտանգումը ցանկացած գործողություն է, որի միջոցով դիտավորյալ կերպով անձին պատճառվում է ուժեղ ցավ կամ մարմնական կամ հոգեկան տառապանքներ, եթե դա չի առաջացրել սույն օրենսգրքի 112-րդ և 113-րդ հոդվածներով (դիտավորությամբ առողջությանը ծանր և միջին ծանրության վնաս պատճառելը) նախատեսված հետևանքներ: Այս արարքը պատժվում է ազատազրկմամբ մինչև 3 տարի ժամկետով:

Հոդվածի երկրորդ մասը որպես արարքը ծանրացնող հանգամանքներ նախատեսում է երկու կամ ավելի անձանց նկատ-

մամբ կատարելը, անձի կամ նրա մերձավորի նկատմամբ՝ կապված այդ անձի կողմից իր ծառայողական գործունեության կամ հասարակական պարտքի կատարման հետ, անչափահասի կամ հանցավորից նյութական կամ այլ կախվածություն ունեցող անձի, ինչպես նաև առևանգված կամ որպես պատանդ վերցված անձի, ակնհայտ հղի կնոջ նկատմամբ, մի խումբ անձանց կամ կազմակերպված խմբի կողմից, առանձին դաժանությամբ կամ ազգային, ռասայական կամ կրոնական ատելության կամ կրոնական մոլեռանդության շարժառիթով կատարելը:

Ինչպես երևում է վերոգրյալից, ՀՀ քրեական օրենսգրքով սահմանված խոշտանգման հանցակազմի առկայության համար հատուկ սուբյեկտ չի պահանջվում, (նշված հանցագործության սուբյեկտ հանդիսանում է 16 տարին լրացած, յուրաքանչյուր մեղսունակ ֆիզիկական անձ), ինչպես նաև բացակայում է կոնկրետ նպատակը: Բացի դրանից, նշված հանցակազմն իր մեջ չի ներառում, անգամ, առողջությանը միջին ծանրության վնաս պատճառելը, ինչն էապես նվազեցնում է խոշտանգման հանրային վտանգավորությունը՝ այն դասելով միջին ծանրության հանցագործությունների թվին:

Այս հանցակազմը նախատեսված է «Մարդու դեմ ուղղված հանցագործությունները» վերտառությունը կրող 7-րդ բաժնում, այլ ոչ թե «Պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործություններ բաժնում», և ավելի նվազ պատիժ է սահմանում, քան, օրինակ, անձի առողջությանը դիտավորությամբ ծանր վնաս հասցնելը: Այսինքն, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 119-րդ հոդվածով սահմանված խոշտանգման հանցակազմն առկա է, երբ անձը մեկ այլ անձի ուժեղ ցավ կամ տառապանք է պատճառում:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 183-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի (...) 118-րդ հոդվածով, 119-րդ հոդվածի 1-ին մասով (...) նախատեսված հանցագործությունների վերաբերյալ գործերը հարուցվում են ոչ այլ կերպ, քան տուժողի բողոքի հիման վրա, և կասկածյալի կամ մեղադրյալի կամ ամբաս-

տանյալի հետ նրա հաշտվելու դեպքում ենթակա են կարճման: Հաշտությունը թույլատրվում է մինչև դատավճիռ կայացնելու համար դատարանի խորհրդակցական սենյակ հեռանալը:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածով պատասխանատվություն է նախատեսվում ծեծելու կամ այլ բռնի գործողություններ կատարելու համար, որը չի առաջացրել սույն օրենսգրքի 117-րդ հոդվածով (դիտավորությամբ առողջությանը թեթև վնաս պատճառելը) նախատեսված հետևանքներ:

Ծեծելը բնութագրվում է տուժողին բազմաթիվ (երեք և ավելի) հարվածներ հասցնելով՝ զուգորդված նրան ֆիզիկական ցավ պատճառելով: Ֆիզիկական ցավ պատճառելու հետ զուգորդված բռնի այլ գործողությունները, օրինակ, ձեռքերը ոլորելը, մազերը քաշելը, կսմթելը և այլն, տվյալ դեպքում հավասարեցվում են ծեծելուն:

Ծեծի կամ այլ բռնի գործողությունների հետևանք կարող են հանդիսանալ արյան զեղումները, քերծվածքները, կապտուկները և այլն: Դրանք կարող են նաև որևէ տեսանելի հետք չթողնել (միայն ֆիզիկական ցավ պատճառել, թեթև տկարության պատճառ հանդիսանալ և այլն): Եթե ծեծի կամ այլ բռնի գործողությունների հետևանքով տուժողի մարմնի վրա մնում են տեսանելի հետքեր, ապա դրանք գնահատվում են ըստ ծանրության աստիճանի՝ ընդհանուր կանոնին համապատասխան: Գնահատումը տվյալ դեպքում իրականացվում է պատճառված վնասի ծանրության աստիճանի վերաբերյալ դատաբժշկական փորձաքննության արդյունքների հիման վրա: Իսկ եթե չեն հայտնաբերվում ծեծի կամ բռնի այլ գործողությունների կատարման օբյեկտիվ հատկանիշներ, դատաբժշկական բնագավառի փորձագետը արձանագրում է տուժողի սուբյեկտիվ գանգատները՝ նշելով, որ վնասվածքների տեսանելի հետքերը բացակայում են, և չի որոշում առողջությանը պատճառված վնասի ծանրության աստիճանը: Նման դեպքերում ծեծի կամ բռնի այլ գործողություններ կատարելու փաստի բացահայտումն ամբողջովին կախված է վարույթն իրականացնող մարմնից:

Հարկ է նշել, որ ծեծը կամ բռնի այլ գործողությունների կատարումը, ի թիվս այլ հանցագործությունների, կարող են հանդիսանալ նաև խոշտանգման կատարման եղանակ: Նշված դեպքում արարքը պետք որակվի ոչ թե ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ, այլ 119-րդ հոդվածով:

ՀՀ քրեական օրենսգիրքի 341-րդ հոդվածը որպես քրեորեն պատժելի արարք նախատեսել է դատավորի, դատախազի, քննիչի կամ հետաքննություն կատարող անձի կողմից սպառնալիք գործադրելու կամ այլ ապօրինի գործողություններով՝ վկային, կասկածյալին, մեղադրյալին, անբաստանյալին կամ տուժողին ցուցմունք կամ փորձագետին կեղծ եզրակացություն տալուն, ինչպես նաև թարգմանչին սխալ թարգմանություն կատարելուն հարկադրելու համար:

ՀՀ քրեական օրենսգիրքի 341-րդ հոդվածի 2-րդ մասը պատասխանատվություն է նախատեսում 341-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված արարքի համար, որը զուգորդվել է ծաղրուծանակով, խոշտանգմամբ կամ այլ բռնությամբ: Այլ կերպ ասած, 341-րդ հոդվածի 2-րդ մասում «խոշտանգում» եզրույթն օգտագործվում է որպես դատավորի, դատախազի, քննիչի կամ հետաքննություն կատարող անձի կողմից կիրառված հակաօրինական վարքագծի ծանրացնող հանգամանք՝ ուղղված վկային, կասկածյալին, մեղադրյալին կամ տուժողին ցուցմունք կամ փորձագետին կեղծ եզրակացություն տալուն, ինչպես նաև թարգմանչին սխալ թարգմանություն կատարելուն հարկադրելուն:

Վերոշարադրյալ նորմերի վերլուծությունից պարզ է դառնում, որ ՀՀ քրեական օրենսգիրքը որպես խոշտանգում և դրա համար քրեական պատասխանատվություն սահմանել է միայն դատավարության ընթացքում խոշտանգմամբ ցուցմունք կամ որոշակի եզրակացություն տալուն հարկադրելը: Հոդվածը չի ներառում պաշտոնատար անձի կողմից կամ նրա հովանավորությամբ որոշակի նպատակով Կոնվենցիայի իմաստով խոշտանգման կիրառման բազմաթիվ այլ դեպքեր, օրինակ, խոշտանգում հանրահավաքների ժամանակ, քրեակատարողական

հիմնարկներում, զինված ուժերում և այլն: Մինչդեռ սրանք այն ուղորտներն են, որտեղ պետական պաշտոնատար անձի կողմից բռնություններ կամ այլ գործողություններ կատարելը ՀՀ քրեական օրենսգրքում պետք է ուղղակիորեն դիտվեր որպես խոշտանգում:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի իմաստով, վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից բռնության ամեն մի դրսևորում չէ, որ կարող է առաջացնել խոշտանգման հանցակազմի կիրառում: Խոսքը, մասնավորապես, այն դեպքերի մասին է, երբ բացատրություն տալուն, հաղորդում ներկայացնելուն, մեղայականով ներկայանալուն հարկադրելու նպատակով քննիչը կամ ոստիկանը խոշտանգում են անձին կամ ցուցմունք ստանալու նպատակով պատճառում են դաժան ցավ կամ տառապանք: Բոլոր նշված դեպքերում պաշտոնատար անձը ենթակա է քրեական պատասխանատվության պաշտոնական լիազորությունների անցման և (կամ) առողջությանը ծանր վնաս հասցնելու համար:

Պաշտոնական լիազորությունները անցնելը՝ որպես ինքնուրույն հանցակազմ, նախատեսված է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 309-րդ հոդվածով: Նշված հոդվածի 1-ին մասը պատասխանատվություն է նախատեսում պաշտոնատար անձի կողմից դիտավորությամբ այնպիսի գործողություններ կատարելու համար, որոնք ակնհայտորեն դուրս են եկել նրա լիազորությունների շրջանակից և էական վնաս են պատճառել անձանց, կազմակերպությունների իրավունքներին ու օրինական շահերին, հասարակության կամ պետության օրինական շահերին (գույքային վնասի դեպքում՝ հանցագործության պահին սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հինգհարյուրապատիկի չափը գերազանցող գումարը կամ դրա արժեքը):

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 309-րդ հոդվածը 119-րդ հոդվածով սահմանված խոշտանգման հետ համակցությամբ չի կարող որակվել, քանի որ 309-րդ հոդվածի 2-րդ մասը պատասխանատվություն է նախատեսում 309-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված արարքի համար, որը զուգորդվել է բռնություն, զենք կամ հատուկ միջոցներ գործադրելով: Վերջինը, բացի

առողջությանը ծանր վնաս պատճառելուց, ներառում է բռնության բոլոր դեպքերը, այդ թվում՝ խոշտանգումը:

ՀՀ դատական պրակտիկայի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ, չունենալով բուն խոշտանգման հանցակազմ, իրենց բնույթով այդպիսի արարքների դեպքում անձը ենթարկվում է քրեական պատասխանատվության ծեծի կամ պաշտոնական լիազորությունների անցման կամ առողջությանը միջին ծանրության վնաս պատճառելու համար: Հարկ է նշել, որ այս հանցագործությունների կատարման մեջ մեղադրվող անձինք կարող են համաներման միջոցով ազատվել քրեական պատասխանատվությունից կամ պատժից:

Այսպես, «Դատապարտյալի նկատմամբ բռնություն գործադրելու և ռետինե մահակներով ծեծի ենթարկելու փաստի առթիվ 2007 թվականի սեպտեմբերի 4-ին ՀՀ գլխավոր դատախազության պատիժների և հարկադրանքի այլ միջոցների կիրառման օրինականության նկատմամբ հսկողություն իրականացնող վարչության կողմից հարուցվել է քրեական գործ: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 309-րդ հոդվածի 2-րդ մասով մեղադրվել և դատապարտվել են ՀՀ ԱՆ «Վարդաշեն» քրեակատարողական հիմնարկի պետի տեղակալ Գ. Հ.-ն նույն հիմնարկի անվտանգության ապահովման բաժնի պետ Ա. Գ.-ն և անվտանգության ապահովման բաժնի կրտսեր մասնագետ Լ. Հ.-ն: Առաջադրված մեղադրանքի էությունը կայանում էր նրանում, որ 2007 թվականի օգոստոսի 23-ին՝ ժամը 12-ի սահմաններում, Գ. Հ.-ն նույն հիմնարկի անվտանգության ապահովման բաժնի պետ Ա. Գ.-ի և անվտանգության ապահովման բաժնի կրտսեր մասնագետ Լ. Հ.-ի հետ, ՔԿՀ-ի կալանավոր, դատապարտյալ Ռ. Կ.-ին տարել են Ա. Գ.-ի աշխատասենյակ, որտեղ կշտամբել են նրան, թե 2007 թվականի օգոստոսի երկարատև տեսակցության ժամկետը երկարացնելու հարցով ինչու է դիմել ՀՀ ԱՆ ՔԿ վարչության պետին, այլ ոչ թե իրենց, որից հետո դիտավորությամբ կատարել են գործողություններ, որոնք ակնհայտորեն դուրս են եկել «Քրեակատարողական ծառայության մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված իրենց պաշտոնեական լիազորությունների շրջանակից, բռնության և հատուկ միջոցներին գործադրմամբ՝ ռետինե մահակներով ծեծի են ենթարկել Ռ. Կ.-ին նրան հասցնելով ձախ աչքի և ոտքերի վնասվածքներ:

Երևանի քրեական դատարանի 2009 թվականի հունվարի 12-ի դատավճռով նշված անձինք մեղավոր են ճանաչվել ՀՀ քրեական

օրենսգրքի 309-րդ հոդվածի 2-րդ մասով և դատապարտվել ազատազրկման՝ 2/երկու/ տարի ժամկետով՝ որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկվելով 1/մեկ/ տարի ժամկետով:

Երևանի քրեական դատարանի 2009 թվականի հունվարի 12-ի դատավճիռը ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2009 թվականի ապրիլի 2-ի որոշմամբ թողնվել է օրինական ուժի մեջ: ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2009 թվականի հունիսի 16-ի որոշմամբ վերադարձվել է Գ. Հ.-ի պաշտպանների վճռաբեկ բողոքը այն պատճառաբանությամբ, որ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը, պատշաճ իրավական ընթացակարգի շրջանակներում բազմակողմանի և օբյեկտիվ ստուգման ենթարկելով գործով ձեռք բերված ապացույցները, դրանք իրենց համակցության մեջ գնահատելով, հանգել է հիմնավոր հետևության, որ Գ. Հ.-ն կատարել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 309-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված հանցավոր արարքը»:

Դատական պրակտիկան փաստում է, որ քրեական դատավարության ընթացքում մեղադրյալը կամ պաշտպանը խոշտանգման միջոցով ցուցմունքներ կորզելու փաստի վերաբերյալ հայտարարություններ առավել հաճախ անում են գործի դատական քննության ընթացքում:

Քրեական գործով ամբաստանյալի կողմից խոշտանգման կամ անմարդկային վերաբերմունքի առնչությամբ հնչեցված հայտարարությունը պատշաճ կերպով քննելու՝ իշխանությունների պարտականությունն արմատավորված է միջազգային իրավունքի մի շարք նորմերում: Դա վառ ապացույցն է ինչպես Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին դաշնագրից, այնպես էլ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայից բխող՝ մարդու իրավունքների խախտումների զոհերին պաշտպանության արդյունավետ միջոց տրամադրելու պետության պարտականությունը: ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների կոմիտեն վերահաստատում է այս տեսակետը՝ Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին դաշնագրի համապատասխան դրույթների առնչությամբ: ԵԱՀԿ-ի 1994թ. Բուդապեշտյան Փաստաթղթում մասնակից Պետությունները պարտավորվել են

«քննելու խոշտանգման վերաբերյալ բոլոր հայտարարությունները, և դատապարտելու մեղավորներին»:

Քննություն կատարելու պարտականությունը հատուկ ուշադրության է արժանացել ՄԻԵԴ-ի կողմից, որը մի շարք գործերով գտել է, որ պետությունները խախտել են Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածն այն հիմքով, որ նրանք թերացել են անմարդկային վերաբերմունքի առնչությամբ դիմողի հայտարարությունների հիման վրա արդյունավետ պաշտոնական քննություն իրականացնել: Դատարանի նախադեպային իրավունքից հետևում է, որ քննությունը պետք է լինի այնպիսին, որի շնորհիվ հնարավոր կլինի բացահայտել և պատժել մեղավորներին: Անմարդկային վերաբերմունքին առնչվող լուրջ հայտարարությունները պետք է ամբողջական քննության ենթարկվեն: Իշխանություններն իրենց իրավասության շրջանակներում պետք է ձեռնարկեն բոլոր ողջամիտ քայլերը՝ միջադեպին առնչվող ապացույցները, ներառյալ ականատեսների ցուցմունքները և դատաբժշկական փորձաքննության ապացույցներն ապահովելու ուղղությամբ: Այն դեպքերում, երբ լավ առողջական վիճակում գտնվող անձի նկատմամբ արգելանք է կիրառվում ոստիկանությունում, սակայն ազատ արձակվելու ժամանակ հայտնաբերվում են վնասվածքներ, ապա այդ վնասվածքների պատճառների վերաբերյալ հավաստի բացատրություններ տալու պարտականությունը կրում է պետությունը: Լուրջ հայտարարությունների առկայության դեպքում, բնականաբար, դատարանի կողմից միջնորդություն է ներկայացվում դատախազին խոշտանգման փաստի առթիվ քրեական գործ հարուցելու նպատակով:

Այսպես, «1999թ. մարտի 4-ին զինծառայողներ Տ.-ն և Ա.-ն բերման են ենթարկվել ռազմական ոստիկանության ստորաբաժանում: 1999թ. մարտի 5-ին ռազմական ոստիկանության մույն ստորաբաժանում է բերվել նաև Մ. Գ.-ն: Ռազմական ոստիկանության աշխատակիցները ծեծի են ենթարկել նրանց՝ փորձելով կորզել զինծառայող Գ.-ի սպանությունը: Ոստիկանության աշխատակիցները դիմումատուին նախ

ծեծել են բռունցքներով և ոտքերով, հետո՝ զինվորական մահակով: Մի քանի անգամ Ս. Յ.-ն կորցրել է գիտակցությունը, սակայն նրա գիտակցությունը վերականգնել են և շարունակել ծեծել վերջինիս: Այդ ամենից հետո ոստիկանության աշխատակիցներն սկսել են հարթաշուրթերով սեղմել դիմումատուի եղունգները: Խոշտանգումների նույն եղանակները կիրառվել են նաև զինծառայողներ Տ.-ի և Ա.-ի նկատմամբ:

1999թ. հունիսի 19-ին Ս. Յ.-ն և զինծառայողներ Տ.-ն և Ա.-ն ենթարկվել են բժշկական զննության, որի արդյունքում նրանց եղունգներին և Ա.-ի գլխի վրա տարբեր վնասվածքներ են արձանագրվել:

1999թ. դեկտեմբերի 6-ին Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանը Ս. Յ.-ին մեղավոր է ճանաչել սպանության կատարման մեջ և դատապարտել ազատազրկման 13 տարի ժամկետով:

2000թ. հունիսի 15-ին ՀՀ քրեական և զինվորական գործերով վերաքննիչ դատարանի կողմից բեկանվել է Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատավճիռը և գործն ուղարկվել է լրացուցիչ նախաքննության:

2000թ. սեպտեմբերի 12-ին, լրացուցիչ նախաքննությունից հետո, սույն քրեական գործը կրկին ուղարկվել է Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարան:

Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի 2001թ. հունիսի 13-ի որոշմամբ գործը կրկին ուղարկվել է լրացուցիչ նախաքննության:

2001թ. օգոստոսի 3-ին ՀՀ քրեական և զինվորական գործերով վերաքննիչ դատարանը դատախազի միջնորդության հիման վրա բեկանել է Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի 2001թ. հունիսի 13-ի որոշումը և գործը վերադարձրել Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարան՝ ըստ էության քննության համար:

Սյունիքի մարզի առաջին ատյանում դատաքննության ժամանակ Ս. Յ.-ի պաշտպանը խնդրել է Ս. Յ.-ի կողմից 1999թ. ապրիլի 16-ին և 17-ին տված խոստովանական ցուցմունքները, ինչպես նաև վկաներ Տ.-ի և Ա.-ի կողմից նախաքննության ժամանակ տված ցուցմունքները ճանաչել անթույլատրելի, քանի որ այդ ցուցմունքները ձեռք են բերվել խոշտանգումների արդյունքում: Մինչ այդ, արդեն քրեական գործ էր հարուցվել ռազմական ոստիկանության աշխատակիցների դեմ, որոնք մեղադրվում էին Ս. Յ.-ի և զինծառայողների Տ.-ի և Ա.-ի նկատմամբ խոշտանգումներ կիրառելու մեջ:

2002թ. հունիսի 19-ին Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի դատավճռով Մ.Յ.-ն մեղավոր է ճանաչվել սպանության կատարման մեջ և դատապարտվել ազատազրկման 10 (տասը) տարի ժամկետով:

Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի որոշման մեջ առկա են հետևյալ ձևակերպումները.

[Մ.Յ.-ն] ... 16.04.99թ. ... հարցաքննության ժամանակ ընդունել է, որ [զինծառայող Յ.Ն] մահացել է [Մ.Յ.-ի] ինքնաձիգից պատահաբար արձակած գնդակից:

17.04.99թ. որպես մեղադրյալ հարցաքննության ժամանակ նորից է ընդունել, որ [զինծառայող Յ.Ն] մահացել է [Մ.Յ.-ի] կողմից արձակված գնդակից՝ զենքի հետ վարվելու կանոնները խախտելու հետևանքով:

Իր նման ցուցմունքը [Մ.Յ.-ն] պնդել է նաև դեպքի հանգամանքների և պարագաների վերականգնման ժամանակ [17.04.99], որի ընթացքում կատարված տեսաձայնագրումը դատարանի կողմից ցուցադրվեց սույն դատաքննության ժամանակ:

Իր այդ ինքնախոստովանական ցուցմունքներից [Մ.Յ.-ն] հետագայում հրաժարվեց:

Դատաքննության ժամանակ [Մ.Յ.-ն] իրեն մեղավոր ճանաչեց և ցուցմունք տվեց, որ ինքը [զինծառայող Յ.-ին] չի սպանել, դեպքի օրը իրենց միջև վեճ չի եղել, միմյանց չեն հայհոյել, [զինծառայող Յ.-ի] մահվան հանգամանքներն իրեն հայտնի չեն, նախաքննության ժամանակ ինքնախոստովանական ցուցմունքները տվել է [նստիկանության աշխատակիցների] կողմից գործադրված բռնության և սպառնալիքի ազդեցության տակ:

[Մ.Յ.-ի] կողմից բերված պատճառաբանությունները անհիմն են, չեն բխում գործի՝ դատաքննությամբ ձեռք բերված ապացույցներից, նրան քրեական պատասխանատվությունից և պատժից ազատելու համար հիմք հանդիսանալ չեն կարող:

[Մ.Յ.-ի] կողմից բերված պատճառաբանությունները հերքվեցին և նրա կատարած հանցանքը հիմնավորվեց դատաքննությամբ ձեռք բերված հետևյալ ապացույցներով ...»:

[Վկա Տ.-ն] նույնաբովանդակ ցուցմունք է տվել նաև Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանում [1999թ. հոկտեմբերի 26-ի դատաքննության ժամանակ]:

Նախաքննության ժամանակ իր նման ցուցմունքները [վկա Տ.-ն] պնդել է նաև [Մ.Յ.-ի հետ 1999թ. օգոստոսի 11-ին] առերես հարցաքննության ժամանակ:

Այնուհետև [վկա Տ.-ն] հրաժարվել է իր ցուցմունքներից, նշել, որ չի տեսել, թե ինչ հանգամանքներում է սպանվել [զինծառայող Յ.ն]:

Նման ցուցմունք տվեց նաև սույն դատաքննության ժամանակ, նշելով, որ իր ցուցմունքն այն մասին, որ ինքը տեսել է, թե ինչպես է [Մ.Յ.-ն զինծառայող Յ-ին] սպանել, տվել է [ոստիկանության աշխատակիցների] կողմից իր նկատմամբ կատարած բռնությունների ազդեցության ներքո:

Նույնաբովանդակ ցուցմունք տվեց նաև որպես վկա հարցաքննված [Ա.-ն]:

Այնուհետ, առաջին ատյանի դատարանն իր դատավճռում վկայակոչում է մի շարք անուղղակի ապացույցներ, ուրիշի խոսքի վրա հիմնված վկայություններ և փորձագետի կարծիքն այն մասին, որ կրակոցը կատարվել է մոտ տարածությունից և եզրակացնում է հետևյալը. «Դատարանը գնահատական տալով [վկաներ Տ.-ի և Ա.-ի] նախաքննության և դատաքննության ժամանակ տված հակասական ցուցմունքներին, գտնում է, որ իրականում [ոստիկանության աշխատակիցների] կողմից ՌՈՒ բաժնում բռնություն է գործադրվել ճշմարտությունը բացահայտելու համար: ... Չետագայում [վկա Տ.-ի] կողմից [նախաքննության և դատաքննության ժամանակ տված ցուցմունքներից] հրաժարվելը նպատակ է հետապնդում օգնելու [Մ.Յ.-ին]՝ քրեական պատասխանատվությունից խուսափելու համար: Այն, որ [զինծառայող Յ.-ի] սպանության հանգամանքները հայտնի են [վկա Տ.-ին] հաստատվում է նրանով, որ նա այդ մասին անկաշկանդ ցուցմունք է տվել [1999թ. հոկտեմբերի 26-ին դատական միստի ժամանակ]՝ առանց որևէ բռնության և սպառնալիքի, ինչպես նաև զորացրվելուց հետո նույնը պատմել է իր [երկու համագյուղացիներին]:»:

2002թ. հոկտեմբերի 9-ին Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք համայնքների առաջին ատյանի դատարանը ռազմական ոստիկանության աշխատակից Մ.-ն և երեք այլ ոստիկանության աշխատակիցներ մեղավոր ճանաչեց պաշտոնական դիրքի չարաշահման մեջ և դատապարտեց երեքից մինչև երեք ու կես տարվա ազատազրկման: Առաջին ատյանի դատարանը գտավ.

«1999թ. մարտի 4-ին [ոստիկանության աշխատակից Մ.-ն] ... [զինծառայող Յ.-ի] սպանության վերաբերյալ քրեական գործով ... ռազմական ոստիկանություն է տեղափոխել [զինծառայող Ա.-ին և Տ.-ին] և այլոց, իսկ մարտի 5-ին նաև [Մ.Յ.-ին]: Այստեղ [ոստիկա-

նության աշխատակիցները] մի քանի օր շարունակ ծեծել են նրանց, զինվորական մահակով բազմաթիվ հարվածներ են հասցրել [Մ.Յ.-ին] և մյուսներին, հարթաշուրթերով սեղմել են նրանց մատների եղունգները՝ պատճառելով տարբեր աստիճանի մարմնական վնասվածքներ: Հետո [ոստիկանության աշխատակիցները] հարկադրել են հանել կոշիկները, ձեռքերը պահել ծոծրակին ու ծնկած վիճակում մահակով հարվածել են տուժողների ոտնաթաթերի տակ: Բռնությունները շարունակելու սպառնալիքով [ոստիկանության աշխատակիցները] [Մ.Յ.-ին] հարկադրել են ցուցմունքներ տալ [զինծառայող Յ.-ին] սպանելու, [զինծառայող Տ.-ին] այդ սպանությանն ականատես լինելու, իսկ զինծառայող Ա.-ին՝ այդ սպանությանն իրագեկ լինելու մասին: [Ոստիկանության աշխատակիցները] միաժամանակ տուժողներին սպառնացել են կիրառված բռնությունների մասին վերադասին հայտնելու համար ...

2000թ. հունվարի 5-ին [ոստիկանության աշխատակից Մ.-ն] երևանում, ռազմական ոստիկանության վարչության իր սենյակում [զինծառայող Ա.-ից] պահանջել է բռնությունների կապակցությամբ ցուցմունք տալ, որ [ոստիկանության աշխատակից Մ.-ին] չի ճանաչում, ոչ ոք իրեն չի ծեծել, իսկ մատների վնասվածքներն առաջացել են մեքենայի դռան արանքում մնալու հետևանքում...

[Ոստիկանության աշխատակիցների կողմից դիմումատուի և մյուսների նկատմամբ] սխտեմատիկաբար գործադրված և նախադեպը չունեցող, իրենց բնույթով դաժան, արժանապատվությունը ստորացնող և խոշտանգման բնույթ կրող գործողություններն առաջացրել են ծանր հետևանքներ, այն է՝ ոտնահարվել են բազմաթիվ զինծառայողների օրենքով պահպանվող իրավունքները և շահերը...»:

Սույն դատավճիռը հիմնված է եղել վկաների, ներառյալ դիմումատուի և զինծառայողներ Տ.-ի և Ա.-ի կողմից տված բազմաթիվ ցուցմունքները, ինչպես նաև դատաբժշկական փորձաքննության արդյունքները:

Որպես վկա տված իր ցուցմունքի մեջ Մ.Յ.-ն նշել է, *inter alia*, որ մինչև 1999թ. մարտ ամսվա վերջը իրեն կալանքի տակ են պահել ռազմական ոստիկանությունում, որտեղ շարունակաբար ծեծի են ենթարկել: 1999թ. մարտի վերջին տեղափոխել են զինվորական դատախազություն, սակայն որոշ ժամանակ անց՝ 1999թ. ապրիլի 10-ին, նորից հետ են բերել ռազմական ոստիկանություն: Հետդարձի ճանա-

պարհին ոստիկանության աշխատակից Մ.-ն հաշվեհարդար լինելու սպառնալիքով դիմումատուից պահանջել է խոստովանել սպանությունը: Նույն օրը ոստիկանության մեկ այլ աշխատակից նույնպես սպառնացել է դիմումատուին, սակայն խոստացել է որակել այդ արարքը որպես անզգուշությամբ կատարված հանցագործություն, որից հետո դիմումատուն տվել է խոստովանական ցուցմունք:

Որպես վկա տված իր ցուցմունքի մեջ զինծառայող Ա.-ն գրել է, *inter alia*, որ քննիչին ցուցմունք տալուց հետո իրեն և զինծառայող Տ.-ին մոտ մեկ ամիս պահել են ոստիկանության ճաշարանում: Ապրիլ ամսվա սկզբին, ոստիկանության աշխատակից Մ.-ն կանչել է նրան և զինծառայող Տ.-ին և պահանջել, որ քննիչի կողմից հարցաքննության դեպքում նրանք ասեն, որ ոստիկանությունում եղած ժամանակ ոչ ոք իրենց չի ծեծել և իրենց հետ վատ չի վերաբերվել, իսկ մատների վնասվածքներն առաջացել են մեքենայի դռան արանքում մնալու հետևանքով: 2000թ. հունվարի 5-ին ոստիկանության աշխատակից Մ.-ն սպառնացել է, որ կսպանի նրան, եթե վերջինս քննիչին հայտնի իրեն վատ վերաբերմունք ցուցաբերելու մասին:

Որպես վկա տված իր ցուցմունքում զինծառայող Տ.-ն գրել է, *inter alia*, որ 1999թ. նոյեմբերի 30-ին ոստիկանության աշխատակից Մ.-ի կողմից գործադրած ճնշման ազդեցության տակ քննիչին ասել է, որ ոչ ոք իրեն չի ծեծել:

2007 թվականի հունիսի 28-ին Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից կայացված վճռով արձանագրվել է, որ Մ. Յ.-ի արդար դատաքննությունից զրկված լինելը հանդիսացել է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտում:

2009 թվականի ապրիլի 3-ին ՀՀ վճռաբեկ դատարանի ՀՔԲԴ2/0028/01/08 որոշմամբ նոր հանգամանքի հիմքով վարույթ է հարուցվել:

2009 թվականի ապրիլի 10-ին ՀՀ վճռաբեկ դատարանը քննության է առել նոր հանգամանքերի հիմքով հարուցված վերոնշյալ վարույթով գործը:

ՀՔՐԴ2/0028/01/08

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

Հայաստանի Հանրապետության վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատը (այսուհետ՝ վճռաբեկ դատարան)

նախագահությամբ Դ. ԱՎԵՏԻՍՅԱՆԻ
մասնակցությամբ դատավորներ Զ. ԱՍԱՏՐՅԱՆԻ
Ե. ԴԱՆԻԵԼՅԱՆԻ
Հ. ՂՈՒԿԱՍՅԱՆԻ
Ս. ՕՐԱՆՅԱՆԻ

2009թ. ապրիլի 10-ին

ք. Երևանում

դռնբաց դատական նիստում, քննության առնելով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2003թ. մայիսի 8-ի որոշման դեմ Միշա Էդիկի Հարությունյանի և նրա պաշտպանի բողոքների հիման վրա՝ նոր հանգամանքների հիմքով հարուցված վարույթով գործը,

Պ Ա Ր Զ Ե Ց

Գործի դատավարական նախապատմությունը

1. 1998թ. դեկտեմբերի 4-ին Սերգո Վլադիկի Հարությունյանի մահվան փաստի առթիվ ՀՀ նախկին քրեական օրենսգրքի 100-րդ հոդվածով հարուցվել է քրեական գործ:

1999թ. ապրիլի 17-ին Միշա Էդիկի Հարությունյանին մեղադրանք է առաջադրվել ԼՂՀ քրեական օրենսգրքի 265-րդ հոդվածի «գ» կետով:

1999թ. հունիսի 19-ին որոշում է կայացվել Մ. Հարությունյանին առաջադրված մեղադրանքը փոփոխելու և նրան ԼՂՀ քրեական օրենսգրքի 100-րդ հոդվածով մեղադրանք առաջադրելու վերաբերյալ:

1999թ. օգոստոսի 11-ին որոշում է կայացվել Մ. Հարությունյանին առաջադրված մեղադրանքը փոփոխելու և նրան ԼՂՀ քրեական օրենսգրքի 99-րդ հոդվածի 2-րդ կետով մեղադրանք առաջադրելու վերաբերյալ:

1999թ. օգոստոսի 31-ին քրեական գործը մեղադրական եզրակացությամբ ուղարկվել է Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարան:

2. Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի 1999թ. դեկտեմբերի 6-ի դատավճռով Միշա Հարությունյանը մեղավոր է ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 99-րդ հոդվածի 2-րդ կետով և դատապարտվել է ազատազրկման 13 տարի ժամկետով:

3. Միշա Հարությունյանի պաշտպանի վերաքննիչ բողոքի հիման վրա քննելով գործը՝ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը 2000թ. հունիսի 15-ի որոշմամբ Միշա Հարությունյանի մասով բեկանել է Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի 1999թ. դեկտեմբերի 6-ի դատավճիռը և գործն ուղարկել ՀՀ զինվորական դատախազություն՝ լրացուցիչ նախաքննության:

Լրացուցիչ նախաքննությունից հետո՝ 2000թ. սեպտեմբերի 12-ին, քրեական գործը կրկին մեղադրական եզրակացությամբ ուղարկվել է Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարան:

Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի 2001թ. հունիսի 13-ի որոշմամբ քրեական գործն ըստ մեղադրանքի Միշա Էդիկի Հարությունյանի ՀՀ քրեական օրենսգրքի 99-րդ հոդվածի 2-րդ կետով ուղարկվել է լրացուցիչ նախաքննության:

4. Մեղադրողի վերաքննիչ բողոքի հիման վրա քննելով գործը՝ ՀՀ քրեական և զինվորական գործերով վերաքննիչ դատարանը 2001թ.

օգոստոսի 3-ի որոշմամբ բեկանել է Միշա Հարությունյանի վերաբերյալ քրեական գործը լրացուցիչ նախաքննության ուղարկելու մասին Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի 2001թ. հունիսի 13-ի որոշումը և քրեական գործն ուղարկել է Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարան՝ այլ կազմով նոր քննության:

5. Մ.Հարությունյանի պաշտպանի վճռաբեկ բողոքի հիման վրա քննելով գործը՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական և զինվորական գործերով պալատը 2001թ. սեպտեմբերի 7-ի որոշմամբ վերաքննիչ դատարանի 2001թ. օգոստոսի 3-ի որոշումը թողել է անփոփոխ, իսկ վճռաբեկ բողոքը՝ առանց բավարարման:

6. Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի 2002թ. հունիսի 19-ի դատավճռով Միշա Հարությունյանը մեղավոր է ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 99-րդ հոդվածի 2-րդ կետով և դատապարտվել ազատազրկման 10 տարի ժամկետով:

7. ՀՀ քրեական և զինվորական գործերով վերաքննիչ դատարանը 2003թ. ապրիլի 1-ի դատավճռով առաջին ատյանի դատարանի վերը նշված դատավճիռը թողել է անփոփոխ, իսկ պաշտպանի և մեղադրողի վերաքննիչ բողոքները՝ առանց բավարարման:

8. ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական և զինվորական գործերով պալատը 2003թ. մայիսի 8-ի որոշմամբ վերաքննիչ դատարանի դատավճիռը թողել է անփոփոխ, իսկ պաշտպանի և մեղադրողի վճռաբեկ բողոքները՝ առանց բավարարման:

9. Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանը դատավճիռը վերանայելու մասին 2003թ. օգոստոսի 5-ի որոշմամբ Միշա Հարությունյանի՝ 1961թ. մարտի 7-ի ՀՀ քրեական օրենսգրքի 99-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված արարքը համապատասխանեցրել է 2003թ. ապրիլի 18-ի ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 10-րդ կետին:

10. Մ.Հարությունյանի գանգատի հիման վրա Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը *Հարությունյանն ընդդեմ Հայաստանի* գործով 2007թ. հունիսի 7-ին կայացրել է վճիռ, որով արձանագրել է, որ Մ.Հարությունյանի նկատմամբ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտում:

11. Ելնելով վերոգրյալից՝ Մ. Հարությունյանը 2007թ. դեկտեմբերի 25-ին ՀՀ վճռաբեկ դատարան դիմում է ներկայացրել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 410¹-րդ հոդվածի հիման վրա նոր հանգամանքի՝ Եվրոպական դատարանի վճռի հիմքով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2003թ. մայիսի 8-ի որոշման վերանայման վարույթ հարուցելու մասին:

12. «Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» 2007թ. նոյեմբերի 28-ի ՀՀ օրենքով ուժը կորցրած է ճանաչվել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 410¹-րդ հոդվածը, որը ՀՀ վճռաբեկ դատարանին որպես տվյալ քրեական գործով վերջնական դատական որոշում կայացրած դատարանի, իրավունք էր վերապահել նոր հանգամանքի հետևանքով վարույթ հարուցել: Նշված օրենքի 426¹-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատական ակտը նոր հանգամանքներով վերանայում է դատական ակտ կայացրած այն առաջին ատյանի դատարանը, որը քննել է համապատասխան գործը կամ նյութը:

Վերոգրյալի հիման վրա ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2008թ. հունվարի 21-ի որոշմամբ Միշա Հարությունյանի դիմումը փոխանցվել է Հարավային քրեական դատարան:

13. Վիճարկելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 426¹-րդ հոդվածի սահմանադրականությունը՝ Մ.Հարությունյանը դիմել է ՀՀ Սահմանադրական դատարան:

14. ՀՀ Սահմանադրական դատարանը 2008թ. հոկտեմբերի 21-ի որոշմամբ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 426¹-րդ հոդվածը և 426⁸-րդ հոդվածի 1-ին մասը ճանաչել է ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ, 19-րդ հոդվածների պահանջներին հակասող և անվավեր այնքանով, որքանով դրանք վերաբերում են նոր հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման իրավասությանը միայն առաջին ատյանի դատարաններին վերապահելուն և առնչվում են միայն վերջիններիս կողմից կայացրած դատական ակտերին:

15. ՀՀ հարավային քրեական դատարանը 2008թ. նոյեմբերի 18-ի որոշմամբ նոր հանգամանքներով հարուցված դատական ակտի վերանայման վարույթը կարճել է:

16. «Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» 2008թ. դեկտեմբերի 26-ի ՀՀ օրենքով սահմանվել է, որ նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտը վերանայում է վերաքննիչ դատարանը, իսկ վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարանների դատական ակտերը՝ վճռաբեկ դատարանը՝ բողոքի հիման վրա (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի հոդված 426¹):

17. Ելնելով այն բանից, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 426⁴-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի համաձայն՝ ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2008թ. հոկտեմբերի 21-ի որոշումը հիմք է ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2008թ. հունվարի 21-ի որոշումը նոր

հանգամանքներով վերանայելու համար, Միշա Հարությունյանի պաշտպանը 2009թ. հունվարի 21-ին բողոք է ներկայացրել Վճռաբեկ դատարան:

18. ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, նկատի ունենալով, որ բողոք բերող անձը նոր հանգամանքը հաստատող նյութեր դիմումին չի կցել, պատշաճորեն դատավարության մասնակիցներին չի ուղարկել նոր հանգամանքը հաստատող Եվրոպական դատարանի վճռի հայերեն պատճենները և նոր հանգամանքը հաստատող նյութերի պատճենները, 2009թ. փետրվարի 25-ի որոշմամբ վճռաբեկ բողոքը վերադարձրել է՝ թերությունները վերացնելու և բողոքը կրկին ներկայացնելու համար սահմանելով 15-օրյա ժամկետ:

2009թ. մարտի 30-ին Միշա Հարությունյանի պաշտպանը վճռաբեկ բողոքի թերությունները վերացնելուց հետո կրկին բողոք է ներկայացրել Վճռաբեկ դատարան:

19. ՀՀ վճռաբեկ դատարանը 2009թ. ապրիլի 3-ին որոշում է կայացրել նոր հանգամանքով դատական ակտի վերանայման վարույթ հարուցելու մասին:

Դատավարության մասնակիցների կողմից բողոքի պատասխան չի ուղարկվել:

Գործի փաստական հանգամանքները

20. Միշա Հարությունյանը դատապարտվել է հետևյալ արարքի համար.

Գտնվելով ԼՂՀ ՊԲ թիվ 33651 զորամասի 24 մարտական դիրքում հերթափոխության մեջ՝ Ս. Հարությունյանը 1998թ. դեկտեմբերի 4-ին անհիմն վիճաբանության մեջ է մտել նույն դիրքի շարքային զինծառայող Սերգեյ Հարությունյանի հետ, որի ընթացքում նրանք հայիոյել են միմյանց:

Նույն օրը՝ ժամը 17-ի սահմաններում, Սերգեյ Հարությունյանի կողմից հերթափոխությունը ժամապահի համար չնախատեսված տեղում կատարելու պատրվակով Ս. Հարությունյանը կրկին վեճի է բռնվել նրա հետ և հայիոյել նրան: Ս. Հարությունյանը նրան պատասխանել է հայիոյանքներով: Ս.Հարությունյանը, բլինդաժից վերցնելով իրեն ամրակցված «ԱԿ-74» մակնիշի թիվ 916236 ինքնաձիգը, մոտեցել է Ս. Հարությունյանին և առաջարկել գնալ առաջին գծի խրամատ՝ հարաբերությունները պարզելու: Առաջացած վեճի ընթացքում Միշա Հարությունյանը խուլիզանական դրդումներով Սերգեյ Հարությունյա-

Որոշումը սպանելու դիտավորությամբ մոտ երկու մետր տարածությունից ինքնաձիգի փողոն ուղղել է Սերգո Չարությունյանի վրա և մեկ անգամ կրակ արձակել, որի հետևանքով Ս. Չարությունյանը պարանոցի շրջանում ստանալով կյանքի համար անհամատեղելի միջանցիկ գնդակային հրազենային վնասվածք՝ տեղում մահացել է:

Քողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող հանգամանքները

21. Չարությունյանն ընդդեմ Չայաստանի (գանգատ թիվ 36549/03) գործով դիմումատու, վկայակոչելով Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասը, պնդել է, որ խոշտանգումների միջոցով իր կողմից տրված խոստովանական ցուցմունքները և վկաներ Գ. Տավարածյանից ու Կ. Անտոնյանից ձեռք բերված ցուցմունքները դատաքննության ընթացքում օգտագործելը խախտել է արդար դատաքննության իրավունքը և ինքն իր դեմ ցուցմունք չտալու իրավունքը:

22. Կառավարությունն իր հերթին պնդել է, որ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի խախտում առկա չէ մույնիսկ այն դեպքում, եթե ընդունենք, որ ներպետական դատարաններն իրենց դատավճիռների հիմքում օգտագործել են խոշտանգումների միջոցով ձեռք բերված ցուցմունքները, քանի որ դիմումատուի մեղքն ապացուցված է եղել գործով ձեռք բերված այլ ապացույցներով:

23. Եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ առաջին աստիճանի դատարանը գնահատական տալիս հիմք է ընդունել մահ դիմումատուի մեղքը հաստատող այլ ապացույցներ, ինչպիսիք են՝

- ա) դատահյուսվածքաբանական փորձաքննության և դատաբժշկական փորձաքննության արդյունքները, համաձայն որոնց՝ զոհը սպանվել է մոտ տարածությունից արձակված հրազենային կրակոցից,
- բ) դատաձգաբանական փորձաքննության արդյունքները, համաձայն որոնց՝ դեպքի վայրից հայտնաբերված պարկուճը կրակվել է ԱԿ-74 տեսակի թիվ 916236 համարի ինքնաձիգից, որն ամրակցված է եղել դիմումատուին,
- գ) 1999թ. ապրիլի 17-ին կազմված դեպքի վայրի գննության արձանագրությունով և մի շարք այլ նյութերով (վճռի 28-րդ կետ):

24. Եվրոպական դատարանը գտել է, որ քրեական դատավարության ժամանակ որպես ապացույց օգտագործվել են խոշտանգումների ազդեցության տակ տված ցուցմունքներ, և եզրահանգել է, որ անկախ նրանից, թե ինչ ազդեցություն են ունեցել խոշտանգումների միջոցով

ծեռք բերված ցուցմունքները դիմումատուի քրեական վարույթի արդյունքի վրա, նման ապացույցի օգտագործումը ամբողջ դատավարությունը դարձնում է անարդար:

Բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

25. Բողոք բերած Մ. Հարությունյանը նշել է, որ Եվրոպական դատարանը 2007թ. հունիսի 28-ի վճռով ճանաչել է, որ նշված գործի քննության ընթացքում Հայաստանի Հանրապետությունը Միշա Հարությունյանի նկատմամբ խախտել է «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետը, որի արդյունքում ամբողջ դատավարությունը դարձել է անարդար:

Բողոքում նշվում է, որ թե՛ առաջին ատյանի, թե՛ վերաքննիչ և թե՛ վճռաբեկ դատարաններն իր նկատմամբ կայացված դատական ակտերում հիմնվել են խոշտանգումների կիրառման արդյունքում ձեռք բերված ապացույցների վրա:

26. Դատարանը խախտել է ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածը, հետևաբար ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի և ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 105-րդ հոդվածի համաձայն՝ դրանք չեն կարող օգտագործվել որպես ապացույց և դրվել մեղադրանքի հիմքում: Որպես ապացույց օգտագործվել են նաև բռնությունների, սպառնալիքների և խոշտանգումների կիրառման արդյունքում Գուրգեն Տավարածյանից, Կարեն Անտոնյանից ձեռք բերված ցուցմունքները: Բացի այդ, դեպքի պարագաների և հանգամանքների վերականգնում կատարելու մասին արձանագրությունը և տեսաժապավենը որպես ապացույց օգտագործելը հանգեցրել է ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի խախտման:

27. Ելնելով վերոգրյալից՝ Մ.Հարությունյանը խնդրել է նոր հանգամանքի՝ Եվրոպական դատարանի վճռի հիման վրա հարուցել վերանայման վարույթ, վերանայել ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական և զինվորական գործերով պալատի 2003թ. մայիսի 8-ի որոշումը, վերացնել այն, նորոգել քրեական գործը, հաստատել Միշա Հարությունյանի 1999թ. ապրիլի 16-ի, 1999թ. ապրիլի 17-ի, Գուրգեն Տավարածյանի 1999թ. մարտի 5-ի, 1999թ. հուլիսի 30-ի, Կարեն Անտոնյանի 1999թ. մարտի 5-ի, 1999թ. օգոստոսի 3-ի ցուցմունքների, Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանում Գ. Տավարածյանի և Կ. Անտոնյանի կողմից տրված ցուցմունքների, Մ. Հարությունյանի և Կարեն

Անտոնյանի ու Գուրզեն Տավարածյանի միջև առերես հարցաքննությունների, Միշա Հարությունյանի մասնակցությամբ կատարված դեպքի հանգամանքների և պարագաների վերականգնման մասին արձանագրության և տեսաձայնագրման երիզի, Գուրզեն Տավարածյանի և Կարեն Անտոնյանի մասնակցությամբ կատարված դեպքի վայրի լրացուցիչ զննության մասին արձանագրության, Գուրզեն Տավարածյանի և Կարեն Անտոնյանի մասնակցությամբ կատարված դեպքի վայրի լրացուցիչ զննության ընթացքում ձեռք բերված նյութի՝ 2,5սմ երկարությամբ ճմ տրամաչափով մետաղե բեկորի և այլ բազմաթիվ նյութերի՝ որպես ապացույց օգտագործման անթույլատրելիությունը, բեկանել Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի 2002թ. հունիսի 19-ի, ՀՀ քրեական և զինվորական գործերով վերաքննիչ դատարանի 2003թ. ապրիլի 1-ի դատավճիռները, կարծել Ս. Հարությունյանի նկատմամբ քրեական գործով վարույթը և դադարեցնել քրեական հետապնդումը:

Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ բողոքը պետք է բավարարել մասնակիորեն հետևյալ պատճառաբանությամբ.

28. Ինչպես երևում է *Հարությունյանն ընդդեմ Հայաստանի վճռից*, դիմումատուն՝ Միշա Էդիկի Հարությունյանը, պնդել է, որ նա Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի հիման վրա վիճարկում է իրենից, ինչպես նաև վկաներ Գ. Տավարածյանից և Կ. Անտոնյանից խոշտանգումների միջոցով ձեռք բերված ցուցմունքները որպես ապացույց օգտագործելու հանգամանքը: Եվրոպական դատարանի վճռի 50-րդ կետի բովանդակությունից հետևում է, որ դիմումատուի գանգատները վերաբերել են քրեական գործի վարույթում վատ վերաբերմունքի ցուցաբերման հետևանքով ձեռք բերված ապացույցներն իր դեմ օգտագործելուն: Ըստ դիմումատու Ս. Հարությունյանի՝ գործի հանգամանքներին չի համապատասխանում Կառավարության այն պնդումը, թե խոշտանգումների միջոցով ձեռք բերված ցուցմունքներն իրեն դատապարտելու հիմք չեն հանդիսացել: Նա նշել է, որ որպես ապացույց դատարանը հղում է կատարել իր 1999թ. ապրիլի 16-ին և 17-ին տրված խոստովանական ցուցմունքներին և վկաներ Գ. Տավարածյանի ու Կ. Անտոնյանի տված ցուցմունքներին, որոնք ձեռք էին բերվել խոշտանգումների միջոցով: Անտեսելով պաշտպանության

կողմի ներկայացրած մի քանի միջնորդությունները՝ դատական երեք ատյաններից և ոչ մեկը որոշում չէր կայացրել խոշտանգումների միջոցով ձեռք բերված ցուցմունքների օգտագործումն անթույլատրելի ճանաչելու մասին, թեև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 106-րդ հոդվածի համաձայն՝ նրանք օժտված էին նման իրավունքով:

29. Անդրադառնալով այն հարցին, թե արդյոք դիմումատուի դեմ հարուցված քրեական գործի դատաքննության ընթացքում ներպետական դատարանները որպես ապացույց օգտագործել են դիմումատուի կողմից 1999թ. ապրիլի 16-ին և 17-ին տված ցուցմունքները, ինչպես նաև վկաներ Գ. Տավարածյանի և Կ. Անտոնյանի 1999թ. մարտի 5-ին տված ցուցմունքները, Եվրոպական դատարանը նշել է, որ չնայած պաշտպանության կողմի ներկայացրած մի քանի միջնորդությունների, եռաստիճան դատական համակարգից և ոչ մի ատյանում քննարկվող ցուցմունքների օգտագործումը որպես ապացույց հստակորեն անթույլատրելի չի համարվել:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ Եվրոպական դատարանը հանգել է հետևության, որ ներպետական դատարանները դիմումատուին մեղավոր ճանաչելու ապացույցների շարքում որպես ապացույց օգտագործել են նաև դիմումատուի խոստովանական ցուցմունքը և վկաներ Գ.Տավարածյանի ու Կ.Անտոնյանի՝ բռնության ազդեցության տակ տված ցուցմունքները (վճռի 59-րդ կետ):

30. Եվրոպական դատարանը նշել է, որ դիմումատուն հարկադրված է եղել խոստովանական ցուցմունքներ տալ, իսկ վկաներ Գ. Տավարածյանն ու Կ. Անտոնյանը հարկադրված են եղել տալ ցուցմունքներ, որոնք ապացուցում են դիմումատուի մեղքը: Դիմումատուի և նշված վկաների նկատմամբ վատ վերաբերմունքի հետևանքով ձեռք բերված ցուցմունքները փաստորեն օգտագործվել էին ներպետական ատյաններում որպես ապացույց՝ դիմումատուի դեմ քրեական դատավարությունում: Ավելին, դա կատարվել է անտեսելով այն հանգամանքը, որ վատ վերաբերմունքի ցուցաբերման փաստն արդեն հաստատված էր զուգահեռ ընթացող վարույթում, որը հարուցվել էր ոստիկանության քննարկվող աշխատակիցների նկատմամբ:

Նշված վերլուծությունների հիման վրա Եվրոպական դատարանը եզրահանգել է, որ անկախ նրանից, թե ինչ ազդեցություն են ունեցել խոշտանգումների միջոցով ձեռք բերված ցուցմունքները դիմումատուի քրեական վարույթի արդյունքի վրա, նման ապացույցի օգտագործումն ամբողջ դատավարությունը դարձնում է անարդար: Հետևաբար, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտում:

31. Այսպիսով Եվրոպական դատարանը որոշում կայացնելով, որ խոշտանգումների միջոցով ձեռք բերված դիմումատուի և վկաներ Գ. Տավարածյանի ու Կ. Անտոնյանի ցուցմունքները որպես ապացույց օգտագործելն ամբողջ դատավարությունը դարձրել է անարդար, հիմնավորել է, որ տվյալ քրեական գործի քննության ժամանակ Հայաստանի Հանրապետության դատարանը թույլ է տվել Եվրոպական կոմպենցիայով սահմանված՝ մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների խախտում (Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մաս), որը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 426⁴-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի համաձայն՝ որպես նոր հանգամանք դատական ակտը վերանայելու հիմք է:

32. Միաժամանակ գործի նյութերից և Եվրոպական դատարանի վճռից երևում է, որ գործի նյութերում առկա են դիմումատուի մեղքը հաստատող այլ ապացույցներ, որոնց Եվրոպական դատարանն անդրադաձել է իր որոշման 28-րդ կետում (սույն որոշման 23-րդ կետ): Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանում, ի տարբերություն առաջին ատյանի դատարանի, չի իրականացվում ապացույցների անմիջական հետազոտություն, և Վճռաբեկ դատարանի տրամադրության տակ գտնվող դատավարական հնարավորությունները բավարար չեն սույն գործով դատապարտված Մ. Հարությունյանի անմեղության կամ մեղավորության հարցը թույլատրելի ապացույցների հիման վրա լուծելու համար: Ուստի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 419-րդ հոդվածի հիման վրա պետք է բեկանել Միշա Հարությունյանի վերաբերյալ դատական ակտերը և գործն ուղարկել Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարան՝ նոր քննության:

33. Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 92-րդ հոդվածով, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 406-րդ, 418-419-րդ, 422-424-րդ, 426¹-րդ, 426²-րդ, 426⁴-րդ, 426⁷-րդ, 426⁸-րդ և 426⁹-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել մասնակիորեն: Միշա Էդիկի Հարությունյանի վերաբերյալ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 10-րդ կետով Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի 2002թ. հունիսի 19-ի, ՀՀ քրեական և զինվորական գործերով վերաքննիչ դատարանի 2003թ. ապրիլի 1-ի, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական և զինվորական գործերով պալատի 2003թ. մայիսի 8-ի դա-

տական ակտերը բեկանել և գործն ուղարկել Սյունիքի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարան՝ նոր քննության:

2. Սույն որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

Նախագահող՝ Դ. ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

Դատավորներ՝ Զ. ԱՍԱՏՐՅԱՆ

Ե. ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ

Յ. ՂՈՒԿԱՍՅԱՆ

Ս. ՕՅԱՆՅԱՆ

ԶՅ դատական օրենսգրքի 3-րդ բաժինը, ի թիվս այլ հարցերի, սահմանում է նաև Արդարադատության խորհրդի կազմավորման կարգն ու լիազորությունները: Օրենսգրքի 106-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Մեկ տարի ժամկետով ձևավորվում է Արդարադատության խորհրդի երեք անդամից կազմված կարգապահական հանձնաժողով: Կարգապահական հանձնաժողովի կազմի մեջ մտնում են խորհրդի անդամ երկու դատավոր և մեկ իրավաբան գիտնական: Կարգապահական հանձնաժողովի կազմը ձևավորվում է ռոտացիոն կարգով՝ հիմք ընդունելով խորհրդի անդամի ընտրության կամ նշանակման ամսաթիվը: Կարգապահական հանձնաժողովի կազմի մեջ մտնում են ավելի վաղ ընտրված կամ նշանակված խորհրդի անդամները: Խորհրդի անդամների ընտրության կամ նշանակման ամսաթվերի համընկնման դեպքում կարգապահական հանձնաժողովի կազմը ձևավորվում է խորհրդի անդամների ազգանունների այբբենական հերթականությամբ:

Կարգապահական հանձնաժողովն իրավունք ունի՝

- 1) կարգապահական վարույթ հարուցելու առաջին ատյանի և վերաքննիչ դատարանների դատավորի և դատարանի նախագահի նկատմամբ և համապատասխան միջնորդությամբ դիմելու Արդարադատության խորհուրդ:
- 2) Դատարանների նախագահների խորհրդի էթիկայի հանձնաժողովի դիմումի հիման վրա կարգապահական վարույթ հարուցելու՝ վճռաբեկ դատարանի դատավորի և

պալատի նախագահի, ինչպես նաև վճռաբեկ դատարանի նախագահի նկատմամբ և համապատասխան միջնորդությամբ դիմելու Արդարադատության խորհուրդ»:

Դատավորին կարգապահական պատասխանատվության է ենթարկում Արդարադատության խորհուրդը, որի համար կարող է հիմք հանդիսանալ արդարադատություն իրականացնելիս նյութական օրենքի նորմի ակնհայտ կամ կոպիտ խախտումը, դատավարական օրենքի նորմի ակնհայտ և կոպիտ խախտումը, աշխատանքային կարգապահությունը պարբերաբար կամ կոպիտ խախտելը, դատավորի կողմից վարքագծի կանոնների կոպիտ կամ պարբերաբար խախտում թույլ տալը:

Դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ կարող է հարուցվել, եթե առկա է վճռաբեկ դատարանի որոշումը, որով հաստատվել է, որ արդարադատություն իրականացնելիս գործը կամ հարցը ըստ էության լուծելիս կայացվել է ակնհայտ ապօրինի դատական ակտ, կամ արդարադատություն իրականացնելիս դատավորը թույլ է տվել դատավարական օրենքի նորմի ակնհայտ և կոպիտ խախտում: Կարգապահական վարույթ հարուցելու առիթ է նաև անձի դիմումը, պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի պաշտոնատար անձի հաղորդումը, դատարանների նախագահների խորհրդի էթիկայի հանձնաժողովի միջնորդությունը, ՀՀ մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի կողմից կայացված դատական ակտը, որով հաստատվել է, որ տվյալ գործը քննելիս ՀՀ դատարանը թույլ է տվել ՀՀ համապատասխան միջազգային պայմանագրով սահմանված՝ մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների խախտում և այլն:

Վերը նշված քրեական գործի կապակցությամբ հարկ ենք համարում ընդգծել, որ գործը քննած առաջին ատյանի դատավորի նկատմամբ հետագայում Արդարադատության խորհրդի կողմից կիրառվել է կարգապահական տույժի միջոց:

N ԱԽ-5-Ո-14

ՈՐՈՇՈՒՄ
ՍՅՈՒՆԻՔԻ ՄԱՐԶԻ ԱՌԱՋԻՆ ԱՏՅԱՆԻ
ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԴԱՏԱՎՈՐ Կ. Ս.-ԻՆ ԿԱՐԳԱՊԱՅԱԿԱՆ
ՏՈՒՅԺԻ ԵՆԹԱՐԿԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

ՊԱՐԶԵՑ

ՀՀ արդարադատության նախարարի 15.03.2007 թվականի թիվ 41-Ա հրամանով կարգապահական վարույթ է հարուցվել Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի դատավոր Կ. Ս.-ի նկատմամբ:

ՀՀ արդարադատության նախարարի տեղակալ Գ. Կոստանյանը, հրապարակելով միջնորդությունը, Խորհրդին հայտնեց.

Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանը դատավոր Կ. Ս.-ի նախագահությամբ քննության է առել թիվ 1-11/02 քրեական գործն ըստ մեղադրանքի Միշա Հարությունյանի ՀՀ քրեական օրենսգրքի 99-րդ հոդվածի 2-րդ կետով:

Դատապարտյալ Ս. Հարությունյանը և նրա գործով պաշտպան Հ.Ալունյանը 29.10.2003 թվականին հայց են ներկայացրել Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան՝վիճարկելով «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 3, 6.1, 6.2, 6.3d կետերով իրեն երաշխավորված իրավունքների խախտումները:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը, քննության առնելով ներկայացված հայցը, 05.07.2005 թվականին որոշում է կայացրել մասնակի անընդունելիության մասին, որտեղ անընդունելի է ճանաչել Կոնվենցիայի 3, 6.2, 6.3d հոդվածների խախտման առնչությամբ

ներկայացված պահանջները, իսկ 6.1 հոդվածի մասով հայցի քննությունը հետաձգել մինչև ՀՀ կառավարության հետ քննարկումը:

Տվյալ հայցի առնչությամբ ՀՀ կառավարության դիրքորոշումը նախապատրաստելու նպատակով ՀՀ արդարադատության նախարարության կողմից ուսումնասիրվել է Միշա Հարությունյանի դեմ քրեական գործը և պարզվել, որ գործը քննող դատավորի կողմից խախտվել են ՀՀ Սահմանադրության 17-րդ հոդվածը, 22-րդ հոդվածի 2-րդ մասը, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 105-րդ հոդվածը, «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 6.1-րդ հոդվածը:

Նշված խախտումները հիմնավորվում են հետևյալ փաստարկներով.

Գործի քննության ընթացքում պաշտպան Հ. Ալունյանը վիճարկել է գործով մեղադրյալ Մ. Հարությունյանի, Գ. Տավարածյանի և Կ. Անտոնյանի կողմից տրված ցուցմունքները՝ դրանց թույլատրելիության տեսանկյունից: Պաշտպանը մասնավորապես պնդել է, որ վերջիններս այդ ցուցմունքները տվել են ՌՈ ստորաբաժանման աշխատակիցների կողմից կիրառված խոշտանգումների արդյունքում, ինչի վերաբերյալ արդեն հարուցված քրեական գործի մասին վերջինս հայտնել է դատարանին:

Պաշտպանության կողմի նման միջնորդություններին և վկաների տված ցուցմունքներին գնահատական տալով՝ դատավորը դատավճռի պատճառաբանական մասում նշել է. «Դատարանը, գնահատական տալով Գուրգեն Տավարածյանի, Կարեն Անտոնյանի նախաքննության և դատաքննության ժամանակ տված հակասական ցուցմունքներին, գտնում է, որ իրականում հետաքննության մարմնի կողմից բռնություն է գործադրվել ճշմարտությունը բացահայտելու համար»:

ՀՀ արդարադատության նախարարի ներկայացուցիչը նշեց նաև, որ կարգապահական վարույթ հարուցելու և համապատասխանաբար խորհրդին միջնորդությունը բերելու ժամանակ դեռ առկա չէր Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ Հարությունյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով վճիռը, հետևաբար, ՀՀ արդարադատության նախարարությունը գերծ էր մնում խոշտանգումների արդյունքում ձեռք բերված ապացույցները մեղադրանքի հիմքում դրված լինելու փաստը վկայակոչելուց և սահմանափակվել էր միայն այդ ենթադրյալ ապացույցներն օգտագործելու դատավորի եզրահանգումներով: Իսկ արդեն 28.06.2007 թվականին Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը կայացրեց վճիռ, որով հաստատված համարեց Սյունիքի

մարզի առաջին ատյանի դատարանի կողմից խոշտանգումների արդյունքում ձեռք բերված ապացույցները մեղադրանքի հիմքում դրված լինելու հանգամանքը:

Գ. Կոստանյանը հավելեց նաև, որ Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի դատավոր Կ. Ս.-ն թույլ է տվել ոչ միայն ՀՀ Սահմանադրության, օրենքի և ՀՀ կողմից վավերացված միջազգային պայմանագրերով սահմանված նորմերի կոպիտ խախտումներ, այլև նյութական վնաս է պատճառել Հայաստանի Հանրապետությանը և էական վնաս հասցրել ՀՀ հեղինակությանը և վարկանիշին:

Վերոգրյալի հիման վրա ՀՀ արդարադատության նախարարը միջնորդում է Խորհրդին՝ Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի դատավոր Կ. Ս.-ի լիազորությունները դադարեցնելու վերաբերյալ առաջարկ ներկայացնել ՀՀ Նախագահին:

Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի դատավոր Կ. Ս.-ն ընդունեց օրենքի խախտման փաստի առկայությունը և Խորհրդին հայտնեց, որ խոշտանգումների արդյունքում ձեռք բերված ցուցմունքները որպես ապացույց դատարանի կողմից չեն գնահատվել, և արվածը մտքերի սխալ շարադրանքի արդյունքն է: Դատարանը վկայակոչել է դատական միստի ժամանակ Գ. Տավարաժյանի և Կ. Անտոնյանի պնդումն այն մասին, որ իրենց ծեծի են ենթարկել, բացի այդ, քրեական գործի չորս հատորներում գրված է. «մեզ առավոտյան ծեծում էին, երեկոյան ծեծում էին, գիշերը ծեծում էին», և այն, ինչ նշված է դատավճռում, դատարանի մտքերը չեն, նման արտահայտությունները, պարզապես, չէին կարող ամտեսվել դատարանի կողմից: Դատարանը տեսել է ծեծը և մատնանշել այն:

Քննարկելով ներկայացված միջնորդությունը, ուսումնասիրելով միջնորդությանը կից ներկայացված փաստաթղթերը և դատավորի բացատրությունը, Խորհուրդը գտնում է, որ միջնորդությունը ենթակա է բավարարման մասնակիորեն հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանը դատավոր Կ. Ս.-ի նախագահությամբ քննության է առել թիվ 1-11/02 քրեական գործն ըստ մեղադրանքի Միշա Հարությունյանի ՀՀ քրեական օրենսգրքի 99-րդ հոդվածի 2-րդ կետով և 19.06.2002 թվականին կայացրել դատավճիռ:

Դատավորը դատավճռի պատճառաբանական մասում նշել է. «Դատարանը, գնահատական տալով Գուրգեն Տավարաժյանի, Կարեն Անտոնյանի նախաքննության և դատաքննության ժամանակ տված հակասական ցուցմունքներին, գտնում է, որ իրականում հետաքննոթ-

յան մարմնի կողմից ՌՌ բաժնուն բռնություն է գործադրվել ճշմարտությունը բացահայտելու համար»:

Նման գնահատական տալով՝ դատավորը, փաստորեն, ընդունել է խոշտանգումների արդյունքում ձեռք բերված ապացույցները և դրել մեղադրանքի հիմքում, դրանով իսկ ոչ միայն արդարացրել է նշված անձանց նկատմամբ իրականացված խոշտանգումները, այլև թույլ տվել ինչպես ՀՀ Սահմանադրությամբ և օրենքներով, այնպես էլ միջազգային պայմանագրերով սահմանված սկզբունքների խախտումներ:

Խորհուրդը հարկ է համարում մատնանշել, որ առաջին աստանի դատարանի կողմից Միշա Հարությունյանի դեմ քրեական գործով դատավճիռը կայացնելու պահին գործել է ՀՀ Սահմանադրության 1995 թվականի խմբագրությունը, և որ դատարանի կողմից խախտվել են ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ և 42-րդ հոդվածները և ոչ ՀՀ Սահմանադրության 17-րդ և 22-րդ հոդվածները, ինչը մատնանշված է միջնորդության մեջ: Այսպես՝

ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի համաձայն՝ մարդուն չի կարելի ենթարկել խոշտանգումների, դաժան կամ նրա արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի և պատժի:

ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ արգելվում է օրենքի խախտմամբ ձեռք բերված ապացույցների օգտագործումը: Ընդ որում, համաձայն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 105-րդ հոդվածի քրեական գործով վարույթում մեղադրանքի հիմքում չեն կարող դրվել և որպես ապացույց օգտագործվել այն նյութերը, որոնք ձեռք են բերվել բռնությամբ, սպառնալիքով, խաբեությամբ, անձին ծաղրի ենթարկելով, իչպես նաև այլ անօրինական գործողություններով:

«Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի համաձայն՝ ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների, անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի: Իսկ Կոնվենցիայի 6.1 հոդվածով սահմանված արդար դատաքննության իրավունքը ենթադրում է նաև խոշտանգումների արդյունքում ձեռք բերված ապացույցները մեղադրանքի հիմքում դրվելու անթույլատրելիությունը:

Ի թիվս վերոնշյալ խախտումների՝ խախտվել է նաև ՀՀ կողմից վավերացված «Խոշտանգումների և այլ դաժան, անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի ու պատժի դեմ» կոնվենցիայի 15-րդ հոդվածի պահանջն այն մասին, որ յուրաքանչյուր մասնակից պետություն պահովում է որպեսզի ցանկացած վկայություն, որը տրվել

է խոշտանգման արդյունքում, ցանկացած դատավարության ընթացքում չվկայակոչվի որպես ապացույց:

Խորհուրդը գտնում է, որ դատավորը ոչ միայն ուղղակիորեն խախտել է ՀՀ Սահմանադրության, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի, «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի և «խոշտանգումների և այլ դաժան, անարդարացի կամ նվաստացնող վերաբերմունքի ու պատժի դեմ» կոնվենցիայի պահանջները, այլև վտանգի տակ է դրել ՀՀ կողմից վավերացված միջազգային մի շարք պայմանագրերով ստանձնած խոշտանգումների արգելման, դատապարտման և արդար դատաքննություն երաշխավորելու իր պարտականության կատարումը:

Միաժամանակ խորհուրդը փաստում է. որպեսզի դատավորի նկատմամբ կիրառվի ՀՀ դատական օրենսգրքի 157-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված՝ դատավորի լիազորությունների դադարեցման միջնորդությամբ ՀՀ Նախագային դիմելու կարգապահական տույժի տեսակը, անհրաժեշտ է նույն օրենսգրքի 157-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված պայմանների առկայությունը, այն է՝ խախտումները պետք է լինեն կոպիտ և պարբերական, ինչի հետևանքով դատավորն այլևս անհամատեղելի է այդ պաշտոնի համար: Բացի այդ, նույն հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է, որ դատավորի նկատմամբ կիրառվող կարգապահական տույժը պետք է համաչափ լինի կատարված խախտմանը, ինչպես նաև կարգապահական տույժ կիրառելիս Արդարադատության խորհուրդը հաշվի է առնում նաև դատավորի անձը, մեղքի աստիճանը, առկա տույժերը, դատավորին բնութագրող ուշադրության արժանի այլ հանգամանքներ:

Կ.Ս.-ն դատավորի պաշտոնը ստանձնել է 1999 թվականից, մինչև օրս չունի կարգապահական տույժ, աչքի է ընկել օրինավոր և պատասխանատու վարքագծով:

Վերոգրյալի հիման վրա խորհուրդը գտնում է, որ Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի դատավոր Կ.Ս.-ի կողմից թույլ տրված ՀՀ Սահմանադրության, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի, ՀՀ կողմից վավերացված միջազգային պայմանագրերով սահմանված նորմերի խախտումները հիմք են հանդիսանում դատավորին կարգապահական տույժի ենթարկելու համար:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 95-րդ հոդվածի 5-րդ կետով, ՀՀ դատական օրենսգրքի 111-րդ հոդվածով, 157-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ ենթակետով, 161-րդ հոդվածով՝ խորհուրդը

ՈՐՈՇԵՑ

Միջնորդությունը բավարարել մասնակիորեն. Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի դատավոր Կ. Ս.-ին հայտարարել խիստ նկատողություն՝ գուգորդված մեկ տարի ժամկետով աշխատավարձի 25 տոկոսից գրկելով:

Սույն որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՀՀ սահմանադրության 92-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, բացի սահմանադրական արդարադատության հարցերից, կոչված է ապահովելու օրենքի միատեսակ կիրառությունը: ՀՀ վճռաբեկ դատարանի սահմանադրական կարգավիճակն ամրագրող այս նորմը կանխորոշեց ՀՀ վճռաբեկ դատարանի ակտերի նախադեպային բնույթն ու նշանակությունը, որն ամրագրված է ՀՀ դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասում: Նշված հոդվածի համաձայն՝ որոշակի փաստական հանգամանքներ ունեցող գործով վճռաբեկ դատարանի դատական ակտերի հիմնավորումները (այդ թվում՝ օրենքի մեկնաբանությունները) պարտադիր են դատարանի համար նույնամանակ փաստական հանգամանքներով գործի քննության ժամանակ, բացառությամբ այն դեպքի, երբ վերջինս ծանրակշիռ փաստարկների մատնանշմամբ հիմնավորում է, որ դրանք կիրառելի չեն տվյալ փաստական հանգամանքների նկատմամբ:

Վերոշարադրյալ նորմերի իմաստով՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը դատական քաղաքականություն ձևավորող սուբյեկտ է, որի որոշումներն էական ազդեցություն ունեն ստորադաս դատարանների իրավակիրառ պրակտիկայի համար: ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր ակտերով կարող է ուղղություն տալ առաջին ատյանի և վերաքննիչ դատարաններին ՀՀ ներպետական և միջազգային իրավական նորմերի ընկալման և կիրառման հարցում: Բացի դրանից, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185-րդ, 263-րդ հոդվածների համաձայն՝ քրեական գործի հարուցումը մերժելու, քրեական գործով վարույթը կարճելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ որոշում-

ները կարող են բողոքարկվել իրավասու դատարան: Ուստի, ստորև կքննարկենք մինչև 2009 թվականի հոկտեմբեր ամիսը ՀՀ վճռաբեկ դատարանի կողմից կայացված՝ վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու մասին մի քանի որոշումներ, որոնցում դատարանն անդրադարձել է խոշտանգման վերաբերյալ բողոքաբերների կողմից բարձրացված հարցադրումներին:

Այսպես, 2009 թվականի մարտի 6-ին ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, քննարկելով ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008 թվականի հուլիսի 30-ի որոշման դեմ դատապարտյալ Լևիկ Մանուկի Խաչատրյանի բերած վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելու հարցը, ի թիվս այլոց քննարկել է բողոքի հեղինակի փաստարկն այն մասին, որ նախաքննության ընթացքում իր նկատմամբ տեղ են գտել «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի խոշտանգումների արգելումը նախատեսող 3-րդ հոդվածի խախտումներ, մասնավորապես՝ անտեսվել է իր ծանր հիվանդությունը, և առանց բժշկական հսկողության պահվել է կալանքի տակ:

Վերոշարադրյալի կապակցությամբ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ քրեական գործի նյութերից երևում է, որ կալանքի տակ գտնված ժամանակ Լ.Խաչատրյանի նկատմամբ իրականացվել է բժշկական հսկողություն, և ցուցաբերվել է անհրաժեշտ օգնություն, որպիսի պայմաններում բողոքում բերված խոշտանգումների մասին փաստարկները չեն կարող հիմնավոր համարվել:

2009 թվականի սեպտեմբերի 10-ին կայացված՝ վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու մասին մեկ այլ որոշմամբ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, քննարկելով ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2009թ. հուլիսի 31-ի որոշման դեմ Ալեքսանդր Ռոբերտի Արզումանյանի պաշտպան Լ. Սինոնյանի, Սուրեն Ռաֆիկի Սիրունյանի և նրա պաշտպան Վ. Էլբակյանի բերած վճռաբեկ բողոքները վարույթ ընդունելու հարցը, քննարկել է ամբաստանյալ Ս.Սիրունյանի ու նրա պաշտպանի այն փաստարկը, որ խախտվել է խոշտանգումների արգելման վերաբերյալ եվրոպական կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով (1-ին հոդվածի հետ համատեղ) սահմանված՝ Ս.Սիրունյանի իրավունքը, որը պետությունից պահանջում է արդյունավետ պաշտոնական հետաքննություն կատարել:

Անդրադառնալով բողոքաբերի վերոնշյալ փաստարկին՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ նշված իրավունքի խախտման հետ կապված բողոքում ոչ մի փաստարկ չի բերվել: Բողոքից պարզ չէ, թե

երբ, որտեղ, ում կողմից է Ս. Սիրունյանը ենթարկվել խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի:

Բացի այդ, գործի նյութերից երևում է, որ բողոք բերած անձինք նշված հիմքով դատական ակտը վերաքննիչ դատարանում չեն բողոքարկել: Իսկ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 404-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ վերաքննության կարգով բողոքարկման ենթակա դատական ակտերն անձը չի կարող բողոքարկել վճռաբեկ դատարան, եթե նա նույն հիմքերով չի բողոքարկել դատական ակտը վերաքննիչ դատարանում:

Վերը բերված օրինակները թույլ են տալիս նկատելու, որ, հայտնելով իրավապահ մարմինների կողմից կիրառված խոշտանգումների մասին, բողոքաբերներն իրենց հայտարարության իսկությունը հավաստող փաստեր չեն ներկայացնում: Օրինակ՝ ցույց չեն տալիս խոշտանգման հետքեր, մարմնական վնասվածքներ, չեն ներկայացնում համապատասխան բժշկական տեղեկանք կամ ձեռքակալման կամ նախնական կալանքի վայր տեղափոխվելիս կազմված արձանագրություն և այլն: Որոշ դեպքերում, ամբաստանյալներն իրենց նկատմամբ կիրառված խոշտանգումների մասին նշում են ՀՀ վճռաբեկ դատարան ներկայացվող բողոքում և պնդելով, որ կոնկրետ ապացույցը ձեռք է բերվել խոշտանգման արդյունքում՝ նրանք խնդրում են այն ճանաչել անթույլատրելի: Նման դեպքերում, սակայն, գործի նյութերի ուսումնասիրությամբ պարզվում է, որ խոշտանգման հարցը ոչ միայն չի բարձրացվել առաջին ատյանի և վերաքննիչ դատարաններում, այլ նաև չկան բողոքաբերի պնդումները հիմնավորող փաստական տվյալներ, ուստի վճռաբեկ դատարանը զրկված է լինում անձի հայտարարության իսկությունը ստուգելու և համապատասխան արձագանք տալու, այն է՝ խոշտանգման փաստի առթիվ քրեական գործ հարուցելու միջնորդությամբ դատախազին դիմելու հնարավորությունից:

«Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի և խոշտանգումների արգելքի վերաբերյալ դատավորների գիտելիքների խորացման անհրաժեշտությունը

«Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի, ինչպես նաև խոշտանգումների արգելքի վերաբերյալ դատավորների գիտելիքների խորացումն առավել քան հրատապ է:

Դատաիրավական բարեփոխումների երկրորդ փուլի ընթացքում դատավորների վերապատրաստման արդյունավետ իրականացման նպատակով հիմնադրված՝ «Դատական դպրոց» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության 2008 թվականի ուսումնական ծրագրի ուսումնասիրությունից երևում է, որ դրանում նախատեսված են «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 5-րդ և 6-րդ հոդվածների վերաբերյալ դասընթացներ, մինչդեռ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի վերաբերյալ հատուկ դասընթացը բացակայում է: Դատական դպրոցում չեն դասավանդվում նաև խոշտանգումների արգելքի վերաբերյալ ՄԱԿ-ի փաստաթղթերը և դրանց մեկնաբանությունները: Թեև Հայաստանի Հանրապետության դատական դպրոցում դատավորների համար կազմակերպվել են մարդու իրավունքների ոլորտի մի շարք դասընթացներ, որոնք ներառում են հետևյալ թեմաները. ազատ արտահայտվելու իրավունք, կալանքի տակ գտնվելիս պահանջված բժշկական խնամքը չստանալը, խոշտանգումներ և անմարդկային վերաբերմունք վկայի կարգավիճակում գտնվելիս, անմեղության կանխավարկած, լռելու իրավունք, դատաքննության վայրի և ժամի մասին պատշաճ ծանուցում և այլն, սակայն դա բավարար չէ Կոնվենցիայի և խոշտանգումների արգելքի վերաբերյալ դատավորներին համակողմանի գիտելիքներ տալու և դրանք խորացնելու համար:

Կարծում ենք, դատավորների վերապատրաստման դասընթացների ծրագրերում անհրաժեշտ է նախատեսել «խոշտան-

գումների արգելքը» վերտառությունը կրող դասընթաց, որի շրջանակներում կվերլուծվեն խոշտանգումների արգելքի վերաբերյալ միջազգային բոլոր հիմնական փաստաթղթերը և համապատասխան դատարանների, մասնավորապես՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքը: Նման դասընթացի առկայությունը, կարծում ենք, դատավորներին ցույց կտա «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիան ուղղակիորեն կիրառելու ուղիները, օրինակ՝ ապացույցների անթույլատրելիության, պատշաճ քննության նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելիս, խոշտանգման զոհերին փոխհատուցում տրամադրելիս և այլն:

ՀՀ դատական համակարգը, դատարանների կառուցվածքն ու դատավորների մասնագիտացումը

2007 թվականի նոյեմբերի 27-ին կայացած հանրաքվեի արդյունքում փոփոխություններ կատարվեցին 1995 թվականի հուլիսի 5-ին ընդունված ՀՀ Սահմանադրության մեջ: Նոր հիմնական օրենքի 5-րդ հոդվածով հռչակվեց, որ Հայաստանի Հանրապետությունում պետական իշխանությունն իրականացվում է օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանությունների բաժանման և հավասարակշռման հիման վրա: «Դատական իշխանությունը» վերտառությունը կրող՝ ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ գլխում ամրագրված 92-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Հայաստանի Հանրապետությունում գործում են ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի, վերաքննիչ դատարանները և վճռաբեկ դատարանը, իսկ օրենքով նախատեսված դեպքերում՝ նաև մասնագիտացված դատարաններ»: Նույն հոդվածով որակապես նոր կարգավիճակ տրված ՀՀ վճռաբեկ դատարանին, վերջինս հանդես է գալիս որպես Հայաստանի Հանրապետության բարձրագույն դատական ատյան, բացի սահմանադրական արդարադատության հարցերից, որը կոչված է ապահովելու

օրենքի միատեսակ կիրառությունը: Վճռաբեկ դատարանի լիազորությունները սահմանվում են Սահմանադրությամբ և օրենքով:

Դատական իշխանության վերաբերյալ սահմանադրական դրույթները մանրամասնվել և ամրագրվել են ՀՀ դատական օրենսգրքում, որը համապարփակ նորմեր է պարունակում ՀՀ դատական համակարգի վերաբերյալ և որն ուժի մեջ մտնելու պահից ուժը կորցրած են ճանաչվել «Դատարանակազմության մասին», «Արդարադատության խորհրդի մասին» և «դատավորի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքները:

Այսպես, ՀՀ դատական օրենսգիրքն ամրագրում է, որ Հայաստանի Հանրապետության բարձրագույն դատական ատյանը, բացի սահմանադրական արդարադատության հարցերից, Հայաստանի Հանրապետության վճռաբեկ դատարանն է, որը կոչված է ապահովելու օրենքի միատեսակ կիրառությունը:

Հայաստանի Հանրապետությունում գործում են նաև առաջին ատյանի և վերաքննիչ դատարանները: Առաջին ատյանի դատարաններն են ընդհանուր իրավասության դատարանները և մասնագիտացված դատարանը:

Հայաստանի Հանրապետությունում գործում է մեկ մասնագիտացված դատարան՝ ՀՀ վարչական դատարանը:

ՀՀ վերաքննիչ դատարաններն են քրեական և քաղաքացիական վերաքննիչ դատարանները:

ՀՀ ընդհանուր իրավասության դատարանները և մասնագիտացված դատարանը

Երևան քաղաքում գործում են ընդհանուր իրավասության հետևյալ դատարանները.

- 1) Երեբունի և Նուբարաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 7 դատավորի կազմով.
- 2) Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 13 դատավորի կազմով.

- 3) Աջափնյակ և Դավթաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 5 դատավորի կազմով.
- 4) Ավան և Նոր Նորք վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 9 դատավորի կազմով.
- 5) Արաբկիր և Քանաքեռ-Զեյթուն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 9 դատավորի կազմով.
- 6) Շենգավիթ վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 6 դատավորի կազմով.
- 7) Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 6 դատավորի կազմով:

Մարզերում գործում են ընդհանուր իրավասության հետևյալ դատարանները.

- 1) Կոտայքի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 9 դատավորի կազմով.
- 2) Արարատի և Վայոց ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 10 դատավորի կազմով.
- 3) Արմավիրի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 7 դատավորի կազմով.
- 4) Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 5 դատավորի կազմով.
- 5) Շիրակի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 12 դատավորի կազմով.
- 6) Լոռու մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 12 դատավորի կազմով.
- 7) Տավուշի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 5 դատավորի կազմով.

8) Գեղարքունիքի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 8 դատավորի կազմով:

9) Սյունիքի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 8 դատավորի կազմով:

Ընդհանուր իրավասության դատարանի նախագահը կոչված է ապահովել դատարանի բնականոն գործունեությունը, հետևել դատավորների աշխատանքային կարգապահության և դատավորների կողմից գործի քննության ժամկետների պահպանմանը:

Գործի քննության ժամկետների խախտում հայտնաբերելու դեպքում դատարանի նախագահը կազմում է եզրակացություն և ներկայացնում այն Դատարանների նախագահների խորհրդի էթիկայի հանձնաժողով: Նույն կերպ, եթե դատարանի նախագահը դատավորի կողմից վարքագծի կանոնագրքի պահանջների խախտում է հայտնաբերում, ապա անհրաժեշտության դեպքում այդ մասին համապատասխան հաղորդում է ներկայացնում Դատարանների նախագահների խորհրդի էթիկայի հանձնաժողով: Վերոշարադրյալից բացի, ընդհանուր իրավասության դատարանի նախագահը դատավորներին օրենքով սահմանված կարգով տրամադրում է արձակուրդ, դատավորի արձակուրդի կամ ժամանակավոր այլ բացակայության դեպքում ըստ անհրաժեշտության վերաբաշխում է նրա վարույթում գտնվող գործերը, դատարանի նախագահի արձակուրդի կամ ժամանակավոր այլ բացակայության դեպքում նշանակում է փոխարինող, վերահսկում է դատարանի աշխատակազմի գործունեությունը, ներկայացնում է դատարանն այլ մարմինների հետ հարաբերություններում, իրականացնում է օրենքով իրեն վերապահված այլ լիազորություններ:

Վարչական շրջանի (վարչական շրջանների) ընդհանուր իրավասության դատարանի նստավայրը գտնվում է համապատասխան վարչական շրջանի (վարչական շրջաններից մեկի) տարածքում:

Մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի կենտրոնական նստավայրը գտնվում է մարզկենտրոնի վարչական տարածքում: Արարատի և Վայոց ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության դատարանի կենտրոնական նստավայրը գտնվում է այդ մարզերից որևէ մեկի մարզկենտրոնի վարչական տարածքում: Ընդհանուր իրավասության մարզային դատարանը կարող է ունենալ այլ նստավայրեր մարզի վարչական տարածքում:

Ընդհանուր իրավասության դատարանին ենթակա են բոլոր գործերը, բացառությամբ վարչական դատարանի ենթակայությանը վերապահված գործերի:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը նախատեսում է դատարանի՝ մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողություն իրականացնելու պարտականությունը: Այսպես, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 278-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի համաձայն՝ «Դատարանը քննում է քննչական, օպերատիվ-հետախուզական գործողություններ կատարելու և անձի սահմանադրական իրավունքները և ազատությունները սահմանափակող դատավարական հարկադրանքի միջոցներ կիրառելու վերաբերյալ միջնորդությունները:

Դատարանը, սույն օրենսգրքով սահմանված դեպքերում և կարգով, քննում է հետաքննության մարմինների, քննիչի, դատախազի և օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմինների որոշումների և գործողությունների օրինականության վերաբերյալ բողոքները»:

Քրեական վարույթի մինչդատական փուլի նկատմամբ քրեական դատավարության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով վերահսկողություն իրականացնող դատարանն ընդհանուր իրավասության դատարանն է: Ընդհանուր իրավասության դատարանի դատական ակտերը, այդ թվում՝ մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության շրջանակներում կայացվող որոշումները կարող են բողոքարկվել միայն վերաքննության կարգով:

Ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերն օրինական ուժի մեջ են մտնում

հրապարակման պահից մեկ ամիս հետո: Օրենքով կարող է նախատեսվել այդ ակտերի օրինական ուժի մեջ մտնելու այլ ժամկետ: Եթե գումարը բռնագանձելու պահանջի մասին կամ դրամական արտահայտությամբ գնահատված հայցի առարկայի արժեքը չի գերազանցում նվազագույն աշխատավարձի հիսնապատիկը, ապա ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտն ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից: Ընտրողների ցուցակների ճշգրտման վերաբերյալ գործերով ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտը վերջնական է, վերանայման ենթակա չէ և օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

Ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ գործն ըստ էության չլուծող (միջանկյալ) դատական ակտերն օրինական ուժի մեջ են մտնում կայացման պահից, եթե դատավարական օրենքով այլ բան նախատեսված չէ:

Ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը բացառիկ դեպքերում կարող են հրապարակման պահից դատարանի կողմից հայտարարվել օրինական ուժի մեջ մտած, եթե դա չանելը անխուսափելիորեն կառաջացնի ծանր հետևանքներ կողմի համար: Նման ակտերը ենթակա են բողոքարկման նույն դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ չմտած ակտերի համար սահմանված կարգով:

Վարչական դատարանն ըստ էության քննում է Վարչական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված վարչական գործերը:

Վարչական դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերն օրինական ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից մեկ ամիս հետո: Օրենքով կարող է նախատեսվել այդ ակտերի օրինական ուժի մեջ մտնելու այլ ժամկետ:

Վարչական դատարանի միջանկյալ ակտերի օրինական ուժի մեջ մտնելու ժամկետները սահմանվում են դատավարական օրենսդրությամբ:

Վարչական դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը բացառիկ դեպքերում կարող են հրապարակման պահից դատարանի կողմից հայտարարվել օրինական ուժի մեջ մտած, եթե դա չանելը անխուսափելիորեն կառաջացնի ծանր հետևանքներ կողմի համար: Նման ակտերը ենթակա են բողոքարկման նույն դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ չմտած ակտերի համար սահմանված կարգով:

Վարչական դատարանի դատական ակտերը, ի տարբերություն ընդհանուր իրավասության դատարանի դատական ակտերի, կարող են բողոքարկվել միայն վճռաբեկության կարգով: Բացի դրանից, վարչական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում վարչական դատարանը կայացնում է դատական ակտեր, որոնք վերջնական են և բողոքարկման ենթակա չեն:

Վարչական դատարանը գործում է դատարանի նախագահի և 19 դատավորի կազմով:

Վարչական դատարանի նախագահն օժտված է ընդհանուր իրավասության դատարանի նախագահի լիազորություններով, այն է՝ կոչված է ապահովել դատարանի բնականոն գործունեությունը, հետևել դատավորների աշխատանքային կարգապահության և դատավորների կողմից գործի քննության ժամկետների պահպանմանը:

Գործի քննության ժամկետների խախտում հայտնաբերելու դեպքում դատարանի նախագահը կազմում է եզրակացություն և ներկայացնում այն Դատարանների նախագահների խորհրդի էթիկայի հանձնաժողով: Նույն կերպ, եթե դատարանի նախագահը դատավորի կողմից վարքագծի կանոնադրքի պահանջների խախտում է հայտնաբերում, ապա անհրաժեշտության դեպքում այդ մասին համապատասխան հաղորդում է ներկայացնում Դատարանների նախագահների խորհրդի էթիկայի հանձնաժողով և այլն:

Վարչական դատարանի կենտրոնական նստավայրը գտնվում է Երևան քաղաքում, սակայն դատարանն ունի այլ նստավայրեր մարզերում:

Վարչական դատարանի դատական տարածքը Հայաստանի Հանրապետության տարածքն է:

ՀՀ վերաքննիչ դատարանը

Վերաքննիչ դատարանն իր իրավասության սահմանում վերանայում է ընդհանուր իրավասության, դատարանների՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը: Գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի դեմ վերաքննիչ բողոք կարող է բերվել մինչև այդ ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելու համար սահմանված ժամկետը, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դատարանը ժամկետի բացթողումը համարում է հարգելի:

Դատարանի՝ սնանկության գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերի դեմ վերաքննիչ բողոք կարող է բերվել այդ ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ տասնհինգօրյա ժամկետում, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դատարանը ժամկետի բացթողումը համարում է հարգելի:

Առաջին ատյանի դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող օրինական ուժի մեջ մտած ակտի դեմ բերված վերաքննիչ բողոքը կարող է ընդունվել քննության այն բացառիկ դեպքերում, երբ գործի նախորդ դատական քննության ընթացքում թույլ են տրվել նյութական կամ դատավարական իրավունքի այնպիսի հիմնարար խախտումներ, որի արդյունքում ընդունված դատական ակտը խաթարում է արդարադատության բուն էությունը կամ առկա են նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներ:

Գործի քննությանը չմասնակցած այն անձինք, որոնց իրավունքների և պարտականությունների վերաբերյալ կայացվել է գործն ըստ էության լուծող դատական ակտ, իրավունք ունեն վերաքննիչ բողոք բերելու այն օրվանից հետո՝ երեք ամսվա ընթացքում, երբ իմացել են կամ կարող էին իմանալ մեծ դատական ակտի կայացման մասին: Գործի քննությանը չմասնակցած այն անձինք, որոնց իրավունքների և պարտականությունների վերաբերյալ կայացվել է գործն ըստ էության լուծող դատական ակտ, չեն կարող համապատասխան բողոք ներկայացնել, եթե դատական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո անցել է

քսան տարի: Սույն նորմը չի տարածվում քրեական գործերի վրա:

Այն բացառիկ դեպքերում, երբ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը հրապարակման պահից դատավորի կողմից հայտարարվել են օրինական ուժի մեջ մտած, այդ դատական ակտերի դեմ վերաքննիչ բողոք կարող է բերվել այդ ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ մեկամսյա ժամկետում:

Գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերի վերաքննության արդյունքում վերաքննիչ դատարանը՝

- 1) մերժում է վերաքննիչ բողոքը՝ դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ: Այն դեպքում, երբ վերաքննիչ դատարանը մերժում է վերաքննիչ բողոքը, սակայն դատարանի կայացրած գործն ըստ էության ճիշտ լուծող դատական ակտը թերի պատճառաբանված, սխալ պատճառաբանված կամ չպատճառաբանված է, ապա վերաքննիչ դատարանը պատճառաբանում է անփոփոխ թողնված դատական ակտը.
- 2) ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բավարարում է վերաքննիչ բողոքը՝ համապատասխանաբար ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանելով դատական ակտը: Բեկանված մասով գործն ուղարկվում է համապատասխան ստորադաս դատարան՝ նոր քննության՝ սահմանելով նոր քննության ժամալը: Չբեկանված մասով դատական ակտը մնում է օրինական ուժի մեջ.
- 3) քաղաքացիական հայցի մասով ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է դատական ակտը և հաստատում կողմերի հաշտության համաձայնությունը.
- 4) մասնակիորեն բեկանում և փոփոխում է ստորադաս դատարանի ակտը, եթե ստորադաս դատարանի հաստատած փաստական հանգամանքները, իսկ քրեական գործերով նաև քրեական վերաքննիչ դատարանին նոր ներկայացված ապացույցների հիման վրա, նրա հաստատած փաստական հանգամանքները հնարավորություն

են տալիս կայացնելու նման ակտ, և եթե դա բխում է արդարադատության արդյունավետության շահերից.

- 5) ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է դատական ակտը և կարծում է գործի վարույթն ամբողջովին կամ դրա մի մասը կամ առանց քննության է թողնում հայցն ամբողջովին կամ դրա մի մասը:

Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտերն օրինական ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից մեկ ամիս հետո:

Միջանկյալ դատական ակտերի դեմ վերաքննիչ բողոք կարող է բերվել միայն օրենքով նախատեսված բացառիկ դեպքերում, հետևաբար, նշված ակտերը վերաքննիչ դատարանը կողմից վերանայվում են բացառիկ դեպքերում:

Միջանկյալ դատական ակտերի դեմ բերված վերաքննիչ բողոքների քննության արդյունքում վերաքննիչ դատարանը մերժում է վերաքննիչ բողոքը՝ դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ, կամ կայացնում է նոր դատական ակտ, որը օրինական ուժի մեջ է մտնում կայացման պահից:

Վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը վերանայում է վերաքննիչ բողոքի հիմքերի և հիմնավորումների սահմաններում:

Առաջին ատյանի դատարանների դատական ակտերի դեմ, բացառությամբ այն ակտերի, որոնց համար վերաքննություն օրենքով նախատեսված չէ, վերաքննիչ բողոք բերելու իրավունք ունեն

- 1) գործին մասնակցող անձինք.
- 2) դատախազը՝ օրենքով նախատեսված դեպքերում.
- 3) գործի քննությանը չմասնակցած այն անձինք, որոնց իրավունքների և պարտականությունների վերաբերյալ կայացվել է գործն ըստ էության լուծող դատական ակտ:

Եթե կողմերը առաջին ատյանի դատարանում կնքել են վերաքննության իրավունքից հրաժարվելու վերաբերյալ համաձայնություն, ապա նման համաձայնություն կնքած կողմի (կողմերի) ներկայացրած վերաքննիչ բողոքը վերաքննիչ դատարանի կողմից ենթակա է քննության միայն նման համաձայնություն կնքած մյուս կողմի համաձայնության դեպքում: Գույքային պա-

հանջով քաղաքացիական գործերով վերաքննությունը թույլատրելի է միայն, եթե տվյալ գործով վեճի առարկայի արժեքը գերազանցում է նվազագույն աշխատավարձի հիսնապատիկը: Դատավարական օրենքով կարող են սահմանվել բողոք բերելու լրացուցիչ սահմանափակումներ:

Վերաքննիչ բողոք բերելու համար հիմք է դատական սխալը՝ նյութական կամ դատավարական իրավունքի այնպիսի խախտումը, որը կարող էր ազդել գործի ելքի վրա, ինչպես նաև նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքները:

Գործին մասնակցող անձն իրավունք ունի վերաքննիչ դատարան ներկայացնելու վերաքննիչ բողոքի պատասխան՝ դատավարական օրենքով նախատեսված ժամկետներում և կարգով:

Վերաքննիչ դատարանն իրավունք չունի նոր ապացույց ընդունելու և բողոքը քննելիս հիմնվում է միայն այն ապացույցների վրա, որոնք ներկայացվել են առաջին ատյանի դատարանին: Եթե առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ ապացույցը չի ներկայացվել կողմերի կամքից անկախ հանգամանքներով, ապա վերաքննիչ դատարանը բեկանում է գործը և այն ուղարկում համապատասխան առաջին ատյանի դատարան՝ նոր քննության, եթե գտնում է, որ ապացույցն էական նշանակություն ունի գործի լուծման համար: Վերաքննիչ դատարանում բողոքի քննության ժամանակ առաջին ատյանի դատարանում հաստատված փաստերն ընդունվում են որպես հիմք, բացառությամբ այն դեպքի, երբ բողոքում վիճարկվում է այդ փաստը, և վերաքննիչ դատարանը հանգում է այն եզրակացության, որ տվյալ փաստի վերաբերյալ եզրակացության հանգեցնող առաջին ատյանի դատարանն ակնհայտ սխալ է թույլ տվել: Նման դեպքերում վերաքննիչ դատարանն իրավունք ունի հաստատված համարելու նոր փաստ կամ հաստատված չհամարելու ստորադաս դատարանի կողմից հաստատված փաստը, եթե առաջին ատյանի դատարանի հետազոտած ապացույցների հիման վրա հնարավոր է հանգել նման եզրակացության: Եթե առաջին ատյանի դատարանը հետազոտված ապա-

ցույցների հիման վրա դատական ակտում եզրակացության չի հանգել որևէ փաստի վերաբերյալ, ինչը պարտավոր էր անել, ապա վերաքննիչ դատարանն իրավունք ունի հաստատված համարելու նոր փաստ, եթե առաջին ատյանի դատարանի կողմից հետազոտված ապացույցների հիման վրա հնարավոր է հանգել նման եզրակացության: Վերաքննիչ դատարանն իրավունք չունի քննության առարկա դարձնելու վերաքննիչ բողոքում որևէ հարցի վերաբերյալ արտահայտված այն դիրքորոշումը, որը չի հայտնվել առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ: Բացառություն է կազմում այն դեպքը, երբ բողոք բերող անձը զրկված է եղել այդ հարցի վերաբերյալ առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ իր դիրքորոշումը հայտնելու հնարավորությունից:

Հայաստանի Հանրապետությունում գործում է երկու վերաքննիչ դատարան՝

1) վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը.

2) վերաքննիչ քրեական դատարանը:

Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը գործում է դատարանի նախագահի և 15 դատավորի կազմով:

Վերաքննիչ քրեական դատարանը գործում է դատարանի նախագահի և 15 դատավորի կազմով:

Վերաքննիչ դատարանի նախագահը դատավոր է: Վերաքննիչ դատարանի նախագահն օժտված է ընդհանուր իրավասության դատարանի նախագահի լիազորություններով, այն է՝ կոչված է ապահովել դատարանի բնականոն գործունեությունը, հետևել դատավորների աշխատանքային կարգապահության և դատավորների կողմից գործի քննության ժամկետների պահպանմանը:

Գործի քննության ժամկետների խախտում հայտնաբերելու դեպքում դատարանի նախագահը կազմում է եզրակացություն և ներկայացնում այն Դատարանների նախագահների խորհրդի էթիկայի հանձնաժողով: Նույն կերպ, եթե դատարանի նախագահը դատավորի կողմից վարքագծի կանոնազրթի պահանջների խախտում է հայտնաբերում, ապա անհրաժեշտության դեպքում

այդ մասին համապատասխան հաղորդում է ներկայացնում Դատարանների նախագահների խորհրդի էթիկայի հանձնաժողով և այլն:

Վերաքննիչ դատարանի դատական տարածքը Հայաստանի Հանրապետության ամբողջ տարածքն է: Վերաքննիչ դատարանի նստավայրը գտնվում է Երևան քաղաքում:

33 վճռաբեկ դատարանը

Վճռաբեկ դատարանը բողոքի հիման վրա օրենքով նախատեսված դեպքերում և կարգով վերանայում է վերաքննիչ և վարչական դատարանների դատական ակտերը:

Վճռաբեկ դատարանն իր իրավասության սահմանում վերանայում է ստորադաս դատարանների՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը և վերաքննիչ դատարանի կողմից միջանկյալ դատական ակտերի վերանայման արդյունքում կայացված որոշումները: Վճռաբեկ դատարանը միջանկյալ դատական ակտերը վերանայում է օրենքով նախատեսված բացառիկ դեպքերում:

Գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերի վերանայման արդյունքում վճռաբեկ դատարանը՝

- 1) մերժում է վճռաբեկ բողոքը՝ դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ: Այն դեպքում, երբ վճռաբեկ դատարանը մերժում է վճռաբեկ բողոքը, սակայն դատարանի կայացրած գործն ըստ էության ճիշտ լուծող դատական ակտը թերի պատճառաբանված, սխալ պատճառաբանված կամ չպատճառաբանված է, ապա վճռաբեկ դատարանը պատճառաբանում է անփոփոխ թողնված դատական ակտը.
- 2) ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բավարարում է վճռաբեկ բողոքը՝ համապատասխանաբար ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանելով դատական ակտը: Բեկանված մասով գործն ուղարկվում է համապատասխան ստորադաս դատարան՝ նոր քննության՝ սահ-

մանելով նոր քննության ծավալը: Չբեկանված մասով դատական ակտը մնում է օրինական ուժի մեջ.

- 3) քաղաքացիական հայցի մասով ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է դատական ակտը և հաստատում կողմերի հաշտության համաձայնությունը.
- 4) մասնակիորեն բեկանում և փոփոխում է ստորադաս դատարանի ակտը, եթե ստորադաս դատարանի կողմից հաստատված փաստական հանգամանքները հնարավորություն են տալիս կայացնելու նման ակտ, և եթե դա բխում է արդարադատության արդյունավետության շահերից.
- 5) ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է դատական ակտը և կարծում է գործի վարույթն ամբողջովին կամ դրա մի մասը կամ առանց քննության է թողնում հայցն ամբողջովին կամ դրա մի մասը.
- 6) վերաքննիչ դատարանի կողմից դատական ակտը փոփոխվելու դեպքերում վճռաբեկ դատարանը ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է վերաքննիչ դատարանի դատական ակտը՝ օրինական ուժ տալով առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտին: Այս դեպքում վճռաբեկ դատարանը լրացուցիչ պատճառաբանում է առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտը, եթե այն թերի է պատճառաբանված, սխալ է պատճառաբանված կամ պատճառաբանված չէ.
- 7) նորմատիվ իրավական ակտերի վիճարկման գործերով փոփոխում է վարչական դատարանի դատական ակտը կամ մերժում վճռաբեկ բողոքը:

Միջանկյալ դատական ակտերի վերանայման արդյունքում վճռաբեկ դատարանը մերժում է վճռաբեկ բողոքը՝ դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ, կամ կայացնում է նոր դատական ակտ, որն օրինական ուժի մեջ է մտնում կայացման պահից:

Վճռաբեկ բողոք բերելու համար հիմք են դատական սխալը՝ նյութական կամ դատավարական իրավունքի այնպիսի խախ-

տումը, որը կարող էր ազդել գործի ելքի վրա, ինչպես նաև նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքները:

Վերաքննության կարգով բողոքարկման ենթակա գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերն անձը չի կարող բողոքարկել վճռաբեկ դատարանում, եթե նա նույն հիմքերով չի բողոքարկել դատական ակտը վերաքննիչ դատարանում: Բացառություն են կազմում այն ակտերը, որոնք վերաքննության կարգով բողոքարկման ենթակա չեն:

Անձը կարող է վճռաբեկ բողոք բերել դատական ակտի՝ միայն իր համար անբարենպաստ մասի դեմ:

Գործին մասնակցող անձն իրավունք ունի վճռաբեկ դատարան ներկայացնելու վճռաբեկ բողոքի պատասխան՝ դատավարական օրենքով նախատեսված ժամկետներում և կարգով:

Վճռաբեկ դատարանը բողոքն ընդունում է քննության, եթե վճռաբեկ դատարանի կարծիքով բողոքում հիմնավորված է, որ՝

- 1) բողոքում բարձրացված հարցի վերաբերյալ վճռաբեկ դատարանի որոշումը կարող է էական նշանակություն ունենալ օրենքի միատեսակ կիրառության համար, կամ
- 2) վերանայվող դատական ակտը առերևույթ (*prima facie*) հակասում է վճռաբեկ դատարանի նախկինում ընդունված որոշումներին, կամ
- 3) ստորադաս դատարանի կողմից թույլ է տրված առերևույթ դատական սխալ, որը կարող է առաջացնել կամ առաջացրել է ծանր հետևանքներ, կամ
- 4) եթե առկա են նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներ:

Վճռաբեկության կարգով գործի քննության ժամանակ վճռաբեկ դատարանը գործով կայացված դատական ակտը վերանայում է միայն վճռաբեկ բողոքի հիմքերի և հիմնավորումների սահմաններում:

Վերոնշյալ հիմքերից երկուսի (վերանայվող դատական ակտը առերևույթ (*prima facie*) հակասում է վճռաբեկ դատարանի նախկինում ընդունված որոշումներին, կամ ստորադաս դատարանի կողմից թույլ է տրված առերևույթ դատական սխալ, որը

կարող է առաջացնել կամ առաջացրել է ծանր հետևանքներ) բացակայության հիմնավորմամբ վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու մասին վճռաբեկ դատարանի որոշումը պետք է լինի պատճառաբանված¹:

Վճռաբեկ դատարանի ակտն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

Վճռաբեկ դատարանի ակտերը ենթակա են պաշտոնական հրապարակման «Հայաստանի Հանրապետության պաշտոնական տեղեկագրում»:

Վճռաբեկ դատարանը կազմված է վճռաբեկ դատարանի նախագահից, պալատների նախագահներից և տասնչորս դատավորից:

Վճռաբեկ դատարանը գլխավորում է վճռաբեկ դատարանի նախագահը:

Վճռաբեկ դատարանի նախագահն իրականացնում է վճռաբեկ դատարանի պալատի նախագահին և դատավորին օրենքով վերապահված բոլոր լիազորությունները:

Վճռաբեկ դատարանի նախագահը՝

- 1) ապահովում է վճռաբեկ դատարանի բնականոն գործունեությունը.
- 2) հրավիրում և վարում է վճռաբեկ դատարանի նիստերը.
- 3) «Հայաստանի Հանրապետության պաշտոնական տեղեկագրում» հրապարակման է ուղարկում վճռաբեկ դատարանի որոշումները.
- 4) վճռաբեկ դատարանի դատավորներին օրենքով սահմանված կարգով տրամադրում է արձակուրդ.

---

¹ ՀՀ Սահմանադրական դատարանի ՍԴՈ-818 որոշմամբ Սահմանադրական դատարանն իրավական դիրքորոշում է արտահայտել այն մասին, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 414.2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի հիմքով («բողոքում բարձրացված հարցի վերաբերյալ վճռաբեկ դատարանի որոշումը կարող է էական նշանակություն ունենալ օրենքի միատեսակ կիրառության համար») բերված վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու մասին վճռաբեկ դատարանի որոշումը ևս պետք է լինի պատճառաբանված:

- 5) վերահսկում է վճռաբեկ դատարանի աշխատակազմի գործունեությունը.
- 6) ներկայացնում է վճռաբեկ դատարանն այլ մարմինների հետ հարաբերություններում.
- 7) օրենքով նախատեսված դեպքերում և կարգով կարգապահական վարույթ է հարուցում վճռաբեկ դատարանի պալատի նախագահի կամ պալատի դատավորի նկատմամբ.
- 8) վարում է Արդարադատության խորհրդի նիստերը.
- 9) իրականացնում է օրենքով իրեն վերապահված այլ լիազորություններ:

Վճռաբեկ դատարանն ունի երկու պալատ՝

- 1) քրեական պալատ.
- 2) քաղաքացիական և վարչական պալատ:

Քրեական պալատը կազմված է պալատի նախագահից և հինգ դատավորից: Քաղաքացիական և վարչական պալատը կազմված է պալատի նախագահից և ինը դատավորից:

Վճռաբեկ դատարանի պալատի նախագահը դատավոր է:

Վճռաբեկ դատարանի պալատի նախագահը՝

- 1) կազմակերպում է պալատի աշխատանքները.
- 2) վճռաբեկ դատարանի նախագահի բացակայության ժամանակ, վերջինիս հանձնարարությամբ, ժամանակավորապես իրականացնում է նրա լիազորությունները: Նման հանձնարարության անհնարինության դեպքում վճռաբեկ դատարանի նախագահի լիազորությունները ժամանակավորապես իրականացնում է պալատի՝ տարիքով ավագ նախագահը:

Վճռաբեկ դատարանի դատական տարածքը Հայաստանի Հանրապետության տարածքն է: Վճռաբեկ դատարանի նստավայրը գտնվում է Երևան քաղաքում:

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ**

ՈՐՈՇՈՒՄ №- 14Լ

**ԱՌԱՋԻՆ ԱՏՅԱՆԻ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԻ ՆՍՏԱՎԱՅՐԵՐԸ ԵՎ
ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ՍԱՆՆԱԳԻՏԱՑՄԱՆ ՑԱՆԿԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ԵՎ
ՀՀ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ 2007 ԹՎԱԿԱՆԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 21-Ի ԹԻՎ 25Լ ՈՐՈՇՈՒՄՆ ՈՒԺԸ ԿՈՐՑՐԱԾ
ՃԱՆԱԶԵԼՈՒ ՍԱՄԻՆ**

Հիմք ընդունելով «Իրավական ակտերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 72-րդ հոդվածի 1-ին մասը և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրքի 72-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 18-րդ կետով Հայաստանի Հանրապետության դատարանների նախագահների խորհուրդը

ՈՐՈՇՈՒՄ Է

1. Հաստատել առաջին ատյանի դատարանների նստավայրերը, դատավորների՝ ըստ նստավայրերի բաշխման և մասնագիտացումների ցանկը՝ համաձայն հավելվածի:

2. Ուժը կորցրած ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության դատարանների նախագահների խորհրդի 2007 թվականի դեկտեմբերի 21-ի «Հայաստանի Հանրապետության դատարանների օրենքով չսահմանված նստավայրերը սահմանելու և դատավորների՝ ըստ նստավայրերի բաշխման կարգը սահմանելու մասին» թիվ 25Լ որոշումը:

**Հայաստանի Հանրապետության
դատարանների նախագահների
խորհրդի նախագահ**

Ա.ՄԿՐՏՈՒՄՅԱՆ
2009թ. ապրիլի 10
ք.Երևան

Հավելված
Հայաստանի Հանրապետության
դատարանների մախագահների խորհրդի
2009թ. ապրիլի 10-ի թիվ 14Լ որոշման

ՑԱՆԿԸ
ԱՌԱՋԻՆ ԱՏՅԱՆԻ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԻ ՆՍՏԱՎԱՅՐԵՐԸ, ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ՝
ԸՍՏ ՆՍՏԱՎԱՅՐԵՐԻ ԲԱՇԽՄԱՆ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱՑՈՒՄՆԵՐԻ

1. ՀՀ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐ²

Նստավայրի անվանում	Դատական տարածք	Դատավոր
քաղաք Երևան	ՀՀ վարչական տարածք	Մուկուչյան Տիգրան Տոյիկի
քաղաք Երևան	Երևան քաղաքի, Կոտայքի և Արագածոտնի մարզերի վարչական տարածք	Դարիբյան Գալուստ Ավետիքի
քաղաք Երևան	Երևան քաղաքի, Կոտայքի և Արագածոտնի մարզերի վարչական տարածք	Սարգսյան Աշոտ Մնացականի
քաղաք Երևան	Երևան քաղաքի, Կոտայքի և Արագածոտնի մարզերի վարչական տարածք	Սոսյան Լարիսա Գևորգի
քաղաք Երևան	Երևան քաղաքի, Կոտայքի և Արագածոտնի մարզերի վարչական տարածք	Հակոբյան Ռուզաննա Սուրիկի
քաղաք Երևան	Երևան քաղաքի, Կոտայքի և Արագածոտնի մարզերի վարչական տարածք	Դազարյան Արգիշտի Անդրանիկի
քաղաք Երևան	Երևան քաղաքի, Կոտայքի և Արագածոտնի մարզերի վարչական տարածք	Միրզոյան Արծրուն Մարտունի
քաղաք Երևան	Երևան քաղաքի, Կոտայքի և Արագածոտնի մարզերի վարչական տարածք	Աբովյան Աշոտ Արամի
քաղաք Երևան	Երևան քաղաքի, Կոտայքի և Արագածոտնի մարզերի վարչական տարածք	Մկոյան Քրիստինե Պատվականի
քաղաք Երևան	Երևան քաղաքի, Կոտայքի և Արագածոտնի մարզերի վարչական տարածք	Բեդեկյան Հովսեփ Լևոնի

² Դատարանների մախագահների սույն որոշումը կայացնելուց հետո չի կարելի փոփոխվել, ուստի չի ներառում 2009 թվականի ապրիլի 10-ից հետո ՀՀ դատական օրենսգրքում կատարված, ինչպես նաև դատավորների ցանկում տեղի ունեցած փոփոխությունները

քաղաք Երևան	Երևան քաղաքի, Կոտայքի և Արագածոտնի մարզերի վարչական տարածք	Մաթևոսյան Կարեն Բաղիշի
քաղաք Երևան	Երևան քաղաքի, Կոտայքի և Արագածոտնի մարզերի վարչական տարածք	Առաքելյան Արթուր Ռոբերտի
քաղաք Երևան	Երևան քաղաքի, Կոտայքի և Արագածոտնի մարզերի վարչական տարածք	Բաղդասարյան Կարինե Մոսի
քաղաք Երևան	Երևան քաղաքի, Կոտայքի և Արագածոտնի մարզերի վարչական տարածք	Սարգսյան Ռոբերտ Եղիշի
քաղաք Կապան	Սյունիքի մարզի վարչական տարածք	Հովհաննիսյան Համիկ Հայկազի
քաղաք Սևան	Գեղարքունիքի և Տավուշի մարզերի վարչական տարածք	Թորոսյան Հովհաննես Համազասպի
քաղաք Վեդի	Արարատի և Վայոց Ձորի մարզերի վարչական տարածք	Պողոսյան Արթուր Ռոբերտի
քաղաք Էջմիածին	Արմավիրի մարզի վարչական տարածք	Ծատուրյան Արթուր Արշավիրի
քաղաք Գյումրի	Շիրակի մարզի վարչական տարածք	Նահապետյան Էդվարդ Թովմասի
քաղաք Վանաձոր	Լոռու մարզի վարչական տարածք	Ալավերդյան Արշակ Սերյոժի

2.ԵՐԵՎԱՆՔԻ ԶԱՂԱՔԻ ԷՐԵՐՈՒՆԻ ԵՎ ՆՈՒԲԱՐԱՇԵՆ ՀԱՍԱՅՆՔՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Դատավոր	Մասնագիտացում
Օհանյան Արթուր Ռադիկի	Քրեական
Պետրոսյան Անրահի Սուրենի ³	Քաղաքացիական
Գաբրիելյան Արտուշ Վաչագանի	Քրեական
Մարգարյան Հելբերտ Սկրտչի ⁴	Քաղաքացիական

³ Ավետիսյան Կարեն Աշոտի, նշանակվել է ՀՀ նախագահի 2009 թվականի հրամանագրով

⁴ Գրիգորյան Վոլոդյա Թորգոմի, նշանակվել է ՀՀ նախագահի 2009 թվականի հրամանագրով

Գրիգորյան Վարդան Արմենակի	Քրեական
Մերանգույան Ալեքսանդր Ալբերտի	Քաղաքացիական
Եսոյան Երեն Հարությունի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
Ասլանյան Վլադիմիր Գաբուշի	Քաղաքացիական/ Սնանկության

3.ԵՐԵՎԱՆՔԱՂԱՔԻ ԿԵՆՏՐՈՆ ԵՎ ՆՈՐԶ-ՄԱՐԱԸ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Դատավոր	Մասնագիտացում
Վարդանյան Ժորա Սարգսի	Քրեական
Ավետիսյան Էդիկ Վարազդատի	Քաղաքացիական
Կարախանյան Գայանե Թաթուլի	Քաղաքացիական
Ներսիսյան Ռուբեն Ռաֆիկի	Քաղաքացիական
Մարտիրոսյան Մնացական Վլոդյայի	Քրեական
Թադևոսյան Սամվել Եփրեմի	Քաղաքացիական
Ավետիսյան Գագիկ Նահապետի	Քրեական
Խաչատրյան Արմեն Տարիելի	Քրեական
Ափինյան Ռուբեն Կորյունի	Քաղաքացիական
Խանդանյան Գագիկ Ռաֆիկի	Քաղաքացիական
Պողոսյան Գագիկ Կոլյայի	Քրեական
Մելքունյան Արայիկ Միխայիլի	Քաղաքացիական
Սուրբյան Ալեքսեյ Արշալույսի	Քաղաքացիական/Սնանկության
Պետրոսյան Կարինե Գալֆրեդի	Քաղաքացիական Սնանկության

4. ԵՐԵՎԱՆ ԶԱՂԱՔԻ ԱՎԱՆ ԵՎ ՆՈՐ ՆՈՐՔ ՀԱՍԱՅՆՔՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Դատավոր	Մասնագիտացում
Ուզունյան Սամվել Ազատի	Քրեական
Պետրոսյան Արշակ Վոլոդյայի	Քաղաքացիական
Դավթյան Ալիա Մելիքսերի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
Բարայան Արսեն Արտուշի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
Մարգարյան Նաիրա Արտեմի	Քաղաքացիական
Պետրոսյան Արարատ Պետրոսի ⁵	Քրեական
Մազմանյան Գայանե Հայկազի	Քաղաքացիական
Բաղիրյան Արմենուհի Սամվելի	Քաղաքացիական
Կարապետյան Մարտիրոս Ներսեսի	Քրեական
Մնացականյան Սամվել Սերյոժայի	Քրեական

5. ԵՐԵՎԱՆ ԶԱՂԱՔԻ ԱԶԱՓՆՅԱԿ ԵՎ ԴԱՎԹԱՇԵՆ ՀԱՍԱՅՆՔՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Դատավոր	Մասնագիտացում
Աբրահամյան Վարդան Ալբերտի	Քրեական
Ռշտունի Վազգեն Ռուբենի	Քրեական
Բալայան Դավիթ Կիմի	Քրեական
Սմբատյան Արթուր Վազգենի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
Հարթենյան Մարգարիտա Մելիքսերի	Քաղաքացիական
Մխիթարյան Անի Ռաֆիկի	Քաղաքացիական

⁵ ՀՀ նախագահի 2010 թվականի հրամանագրով տեղափոխվել է ՀՀ քրեական վերաքննիչ դատարան

**6. ԵՐԵՎԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ԱՐԱԲԿԻՐ ԵՎ ՔԱՆԱՔԵՆ-ՁԵՅՑՈՒՆ
ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ**

Դատավոր	Մասնագիտացում
Խաչատրյան Միեր Գվիդոնի	Քրեական
Ավետիսյան Լևոն Բեգլարի	Քրեական
Ղազարյան Սուրիկ Բաշխիկի	Քրեական
Արամյան Սարիբեկ Վարդևանի	Քաղաքացիական
Հովսեփյան Սիմիգար Եղիշի	Քաղաքացիական
Հունանյան Ալվարդ Հայկազի	Քաղաքացիական
Հակոբյան Գոռ Գագիկի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
Բաղդասարյան Խաչատուր Հրաչիկի ⁶	Քաղաքացիական/ Սնանկության
Դանիելյան Արմեն Արամի	Քաղաքացիական
Վարդազարյան Ռուբեն Էդուարդի	Քաղաքացիական/Սնանկության

**7. ԵՐԵՎԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ՇԵՆԳԱՎԻԹ ՀԱՄԱՅՆՔԻ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ**

Դատավոր	Մասնագիտացում
Կոստանյան Սուրիկ Գևորգի	Քրեական
Կուրանյան Արա Լևոնի	Քաղաքացիական
Բարսեղյան Իշխան Արամայիսի	Քաղաքացիական
Հովսեփյան Նաիրա Գևորգի	Քաղաքացիական
Ազարյան Ալեքսանդր Ռուբերտի	Քրեական

⁶ Պապոյան Մլիխար Վրեժի, նշանակվել է ՀՀ նախագահի 2009 թվականի հրամանագրով

Ղազարյան Կարինե Սուրենի	Քրեական
Ստեփանյան Կարեն Արշալույսի	Քաղաքացիական/Սնանկության

8. ԵՐԵՎԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ՍԱԼԱԹԻԱ-ՍԵՔԱՍՏԻԱ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Դատավոր	Մասնագիտացում
Պետրոսյան Տիգրան Շահենի	Քրեական
Հովհաննիսյան Հրաչյա Խաչիկի	Քաղաքացիական
Վարդանյան Իսկուհի Համբարձումի	Քաղաքացիական
Գրիգորյան Միքայել Վախթանգի	Քրեական
Կատվայան Լիլիթ Մարատի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
Ֆարխոյան Կարեն Սուրենի	Քաղաքացիական
Զախարյան Արտակ Երվանդի	Քրեական

9. ԿՈՏԱՅՔԻ ՍԱՐՁԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Նստավայրի անվանում	Դատական տարածք	Դատավոր	Մասնագիտացում
քաղաք Հրազդան	Կոտայքի մարզի վարչական տարածք	Ստեփանյան Վարդան Ներսիկի	Քրեական
քաղաք Հրազդան	Հրազդանի վարչական տարածք	Պողոսյան Նունիկ Շաքարի	Քաղաքացիական
քաղաք Հրազդան	Հրազդանի վարչական տարածք	Միսակյան Արիստակես Վարդանի	Քաղաքացիական
քաղաք Հրազդան	Կոտայքի մարզի վարչական տարածք	Մակյան Մեսրոպ Երջանիկի	Քրեական
քաղաք Արովյան	Արովյանի վարչական տարածք, սնանկության	Թորոսյան Սլավիկ Անդիջանի	Քաղաքացիական/ Սնանկության

	գործերով՝ Կոտայքի մարզի վարչական տարածք		
քաղաք Աբովյան	Աբովյանի վարչական տարածք	Քաղղասարյան Յուրի Մերգոյի	Քաղաքացիական
քաղաք Աբովյան	Աբովյանի վարչական տարածք, սնանկության գործերով՝ Կոտայքի մարզի վարչական տարածք	Գալստյան Նելլի Լիպարիտի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
քաղաք Աբովյան	Կոտայքի մարզի վարչական տարածք	Սարգսյան Հրայր Գուրգենի	Քրեական
քաղաք Չարենցավան	Չարենցավանի վարչական տարածք	Պողոսյան Կարեն երենիկի	Քաղաքացիական
քաղաք Եղվարդ	Եղվարդի վարչական տարածք	Հեբոյան Գագիկ Զենիկի	Քաղաքացիական

10. ԱՐԱՐԱՍԻ ԵՎ ՎԱՅՈՑ ՁՈՐԻ ՄԱՐԶԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Նստավայրի անվանում	Դատական տարածք	Դատավոր	Մասնագիտացում
քաղաք Արտաշատ	Արարատի և Վայոց Ձորի մարզերի վարչական տարածք	Սարգսյան Գագիկ Քերոբի	Քրեական
քաղաք Արտաշատ	Արտաշատի վարչական տարածք, սնանկության գործերով՝ Արարատի և Վայոց Ձորի մարզերի վարչական տարածք	Արագյան Լևոն Ռուբենի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
քաղաք Արտաշատ	Արտաշատի վարչական տարածք, սնանկության գործերով՝ Արարատի և Վայոց Ձորի մարզերի վարչական տարածք	Ենոքյան Հարություն Վոլոյայի	Սնանկության/ Քաղաքացիական

քաղաք Արտաշատ	Արտաշատի վարչական տարածք	Հովհաննիսյան Խաչիկ Մալիսի	Քրեական
քաղաք Արտաշատ	Արտաշատի վարչական տարածք	Քոչարյան Ելենա Երեմի	Քաղաքացիական
քաղաք Վեդի	Վեդու վարչական տարածք	Բեկրաշյան Արմեն Ժորայի	Քրեական
քաղաք Վեդի	Վեդու վարչական տարածք	Հովհաննիսյան Արտաշես Ալֆրեդի	Քաղաքացիական
քաղաք Մասիս	Մասիսի վարչական տարածք	Բալյան Գևորգ Հարությունի	Քաղաքացիական
քաղաք Մասիս	Մասիսի վարչական տարածք	Պողոսյան Թաթուլ Ջանիբեկի	Քրեական
քաղաք Վայք	Վայքի, Եղեգնաձորի վարչական տարածք	Դարբինյան Հենրիկ Ռոբերտի	Քաղաքացիական
քաղաք Եղեգնաձոր	Վայքի, Եղեգնաձորի վարչական տարածք	Պողոսյան Լևիկ Վարդանի	Քրեական

11. ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՍԱՐՁԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Նստավայրի անվանում	Դատական տարածք	Դատավոր	Մասնագիտացում
քաղաք Արմավիր	Արմավիրի մարզի վարչական տարածք	Սարգսյան Հրաչիկ Երեգլոյի	Քրեական
քաղաք Արմավիր	Արմավիրի և Բաղրամյանի վարչական տարածք, սնանկության գործերով՝ Արմավիրի մարզի վարչական տարածք	Սիմոնյան Մանվել Մազմանի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
քաղաք Արմավիր	Արմավիրի և Բաղրամյանի վարչական տարածք	Հովսեփյան Արամ Հովսեփի	Քաղաքացիական
քաղաք Արմավիր	Արմավիրի մարզի վարչական տարածք	Ֆիլանյան Գոհար Խաչատուրի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
քաղաք Արմավիր	Արմավիրի մարզի վարչական տարածք	Աղամյան Արթուր Սարիբեկի	Քրեական

քաղաք Էջմիածին	Էջմիածնի վարչական տարածք	Գրիգորյան Նաիրա Մանվելի	Քաղաքացիական
քաղաք Էջմիածին	Էջմիածնի վարչական տարածք	Մելքոնյան Հովհաննես Պարզևի	Քաղաքացիական
քաղաք Էջմիածին	Արմավիրի մարզի վարչական տարածք	Խալաթյան Վահե Ռաֆայելի	Քրեական

12. ԱՐԱԳԱԾՈՆՆԻ ՍԱՐՁԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Նստավայրի անվանում	Դատական տարածք	Դատավոր	Մասնագիտացում
քաղաք Աշտարակ	Արագածոտնի մարզի վարչական տարածք	Մնոյան Սուրեն Լենդրուշի	Քրեական
քաղաք Աշտարակ	Աշտարակի վարչական տարածք	Խաչատրյան Հայկ Մանասարի	Քաղաքացիական
քաղաք Աշտարակ	Արագածոտնի մարզի վարչական տարածք	Խաչատրյան Գոհարիկ Մանուկի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
քաղաք Աշտարակ	Աշտարակի վարչական տարածք, սնանկության գործերով՝ Արագածոտնի մարզի վարչական տարածք	Դարբինյան Ալիսի Մանվելի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
քաղաք Ապարան	Արագածոտնի մարզի վարչական տարածք	Բարսեղյան Ռուզաննա Հակոբի	Քրեական
քաղաք Թալին	Թալինի վարչական տարածք	Մարգարյան Մանուկ Սոկրատի	Քաղաքացիական

13. ՇԻՐԱԿԻ ՍԱՐՁԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Նստավայրի անվանում	Դատական տարածք	Դատավոր	Մասնագիտացում
քաղաք Գյումրի	Շիրակի մարզի վարչական տարածք	Մանուկյան Էդվարդ Տարոնի	Քրեական

քաղաք Գյումրի	Գյումրու վարչական տարածք	Հակոբյան Շիրակ Երեմի	Քրեական
քաղաք Գյումրի	Գյումրու վարչական տարածք	Հովհաննիսյան Հայկ Հովհաննեսի	Քաղաքացիական
քաղաք Գյումրի	Գյումրու վարչական տարածք	Սիբայելյան Հայկանուշ Գաբրիելի	Քաղաքացիական
քաղաք Գյումրի	Գյումրու վարչական տարածք	Խաչատրյան Արմեն Օնիկի	Քաղաքացիական
քաղաք Գյումրի	Գյումրու վարչական տարածք, սնանկության գործերով՝ Շիրակի մարզի վարչական տարածք	Ավագյան Գարիկ Կարոյի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
քաղաք Գյումրի	Գյումրու, Աշոցքի և Ամասիայի վարչական տարածք	Սարոյան Մարտին Մենույի	Քրեական
քաղաք Գյումրի	Գյումրու վարչական տարածք	Բարայան Արա Էդուարդի	Քաղաքացիական
քաղաք Գյումրի	Շիրակի մարզի վարչական տարածք	Սկրտչյան Բագրատ Մերգելի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
քաղաք Գյումրի	Գյումրու վարչական տարածք	Մովսիսյան Հարություն Մերյոժայի	Քրեական
քաղաք Աշոցք, Ամասիա	Աշոցքի և Ամասիայի, Ախուրյանի վարչական տարածք	Մնացյան Սուրեն Ալեքսանի	Քաղաքացիական
քաղաք Արթիկ	Արթիկի և Անիի վարչական տարածք	Մանուկյան Աշոտ Զավենի	Քրեական
քաղաք Մարալիկ	Արթիկի և Անիի վարչական տարածք	Մարտիրոսյան Միշա Մկրտչի	Քաղաքացիական

14. ԼՈՐՈՒ ՄԱՐԶԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Նստավայրի անվանում	Դատական տարածք	Դատավոր	Մասնագիտացում
քաղաք Վանաձոր	Լոռու մարզի վարչական տարածք	Հովհաննիսյան Գագիկ Վլոդյայի	Քաղաքացիական/ Սնանկության

քաղաք Վանաձոր	Վանաձորի վարչական տարածք	Գրիգորյան Բորիկ Մկրտչի	Քաղաքացիական
քաղաք Վանաձոր	Վանաձորի և Սպիտակի վարչական տարածք	Ղազարյան Վոլոդյա Վաչագանի	Քրեական
քաղաք Վանաձոր	Վանաձորի վարչական տարածք	Հովհաննյան Վարդուհի Սուրիկի	Քաղաքացիական
քաղաք Վանաձոր	Վանաձորի և Ալավերդու վարչական տարածք	Հարությունյան Մուշեղ Պապիկի	Քրեական
քաղաք Վանաձոր	Վանաձորի և Տաշիրի վարչական տարածք	Մելքոնյան Մարինե Տոնականի	Քրեական
քաղաք Վանաձոր	Լոռու մարզի վարչական տարածք	Խաչատրյան Խաչատուր Ռաֆիկի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
քաղաք Վանաձոր	Վանաձորի վարչական տարածք	Ավետիսյան Նաիրա Վազգենի	Քաղաքացիական
քաղաք Վանաձոր	Վանաձորի և Ստեփանավանի վարչական տարածք	Հովակիմյան Նարինե Ռադիկի	Քրեական
քաղաք Ստեփանավան	Ստեփանավանի վարչական տարածք	Թովմասյան Արման Ռազմիկի	Քաղաքացիական
քաղաք Ալավերդի	Ալավերդու վարչական տարածք	Բաղդասարյան Սուրեն Ժորայի	Քաղաքացիական
քաղաք Տաշիր	Տաշիրի վարչական տարածք	Գազիկյան Գուրգեն Սողոմոնի	Քաղաքացիական
քաղաք Սպիտակ	Սպիտակի վարչական տարածք	Մկոյան Աղասի Արշակի	Քաղաքացիական

15. ՏԱՎՈՒՇԻ ՄԱՐԶԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Նտավայրի անվանում	Դատական տարածք	Դատավոր	Մասնագիտացում
քաղաք Իջևան- Դիլիջան	Տավուշի մարզի վարչական տարածք	Մարդանյան Սամվել Կոստյայի	Քրեական
քաղաք Իջևան	Տավուշի մարզի վարչական տարածք	Մելքոնյան Ռաֆիկ Գերասիմի	Քրեական

քաղաք Դիլիջան	Դիլիջանի և Իջևանի վարչական տարածք	Խաչիկյան Աշոտ Սուրենի	Քաղաքացիական
քաղաք Դիլիջան	Տավուշի մարզի վարչական տարածք	Շահոյան Արշակ Հրաչիկի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
քաղաք Բերդ	Բերդի և Իջևանի վարչական տարածք	Ջաքիմյան Չոյա Շաքարի	Քաղաքացիական
քաղաք Նոյեմբերյան	Նոյեմբերյան վարչական տարածք, սնանկության գործերով՝ Տավուշի մարզի վարչական տարածք	Կուրեխյան Արման Աշոտի	Քաղաքացիական/ Սնանկության

16. ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻՔԻ ՍԱՐՁԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Նստավայրի անվանում	Դատական տարածք	Դատավոր	Մասնագիտացում
քաղաք Գավառ	Գեղարքունիքի մարզի վարչական տարածք	Պետրոսյան Աղվան Ալբերտի	Քրեական
քաղաք Գավառ	Գավառի և Մարտունու վարչական տարածք, սնանկության գործերով՝ Գեղարքունիքի մարզի վարչական տարածք	Թամրազյան Արթուր Մնացականի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
քաղաք Մարտունի	Մարտունու վարչական տարածք	Իսկոյան Յուրիկ Արամայիսի	Քրեական
քաղաք Մարտունի	Մարտունու և Վարդենիսի վարչական տարածք	Վարդանյան Վանիկ Բաշիկի	Քաղաքացիական
քաղաք Վարդենիս	Վարդենիսի վարչական տարածք	Մելիքյան Վահագն Լեոնիդի	Քրեական
քաղաք Ճամբարակ	Ճամբարակի վարչական տարածք	Մանուկյան Մերոբ Մովսեսի	Քրեական

քաղաք Սևան	Սևանի վարչական տարածք	Ասատրյան Սամվել Գուրգենի	Քրեական
քաղաք Սևան	Սևանի և Ճամբարակի վարչական տարածք	Հովակիմյան Սամվել Մերյոժայի	Քաղաքացիական
քաղաք Սևան	Գեղարքունիքի մարզի վարչական տարածք	Գաբրիելյան Ավագ Արտուշի	Քաղաքացիական/ Սնանկության

17. ՄՅՈՒՆԻՔԻ ՍԱՐՁԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Նստավայրի անվանում	Դատական տարածք	Դատավոր	Մասնագիտացում
քաղաք Կապան	Սյունիքի մարզի վարչական տարածք	Գրիգորյան Սամվել Լևոնի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
քաղաք Մեղրի	Մեղրիի, Կապանի վարչական տարածք	Թումանյան Անահիտ Եվլարյոյի	Քաղաքացիական
քաղաք Կապան	Կապանի վարչական տարածք	Մանասարյան Վուրդյա Արշավիրի	Քաղաքացիական
քաղաք Կապան	Կապանի, Մեղրիի վարչական տարածք	Օհանյան Նսպոլեոն Գրիշայի	Քրեական
քաղաք Գորիս	Գորիսի վարչական տարածք, սնանկության գործերով՝ Սյունիքի մարզի վարչական տարածք	Հովակիմյան Մուրադ Մարտինի	Քաղաքացիական/ Սնանկության
քաղաք Գորիս	Գորիսի, Սիսիանի վարչական տարածք	Դավթյան Համլետ Սուրենի	Քրեական
քաղաք Սիսիան	Սիսիանի վարչական տարածք	Բեգլարյան Իգնատ Վազգենի	Քաղաքացիական
քաղաք Կապան	Մեղրիի, Կապանի վարչական տարածք	Աբանյան Լեոնիկ Հովհաննեսի	Քրեական
քաղաք Գորիս	Գորիսի, Սիսիանի վարչական տարածք	Աղաբեկյան Մերգեյ Վաղարշակի	Քրեական

ՎԱՐԵ ԵՆԳԻԲԱՐՅԱՆ

ՎԱՏ ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՆՔԻ ՈՒ ԱՆՊԱՏԺԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԴԵՍ
ՊԱՅՔԱՐԸ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱՆ

VAHE YENGIBARYAN

COMBATING ILL-TREATMENT AND IMPUNITY
AND THE JUDICIAL PRACTICE
OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

Խմբագիր՝
Լեզվադճական խմբագիր՝
Տեխնիկական խմբագիր՝
Կազմի ձևավորող՝

Դավիթ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ
Ամալյա ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Արարատ ԹՈՎՄԱՍՅԱՆ
Տիգրան ՀՈԿՅԱՆՆԻՍՅԱՆ

«Անտարես» հրատարակչատուն
Երևան 0009, Մաշտոցի պ. 50ա/1
Հեռ.՝ (+374 10) 58 10 59, 56 15 26
Հեռ./ֆաքս՝ (+374 10) 58 76 69
antares@antares.am
www.antares.am